SLOVNÍK

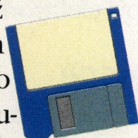
počítač *pro každého*

základní kurz • návody • rady

SLOVNÍK

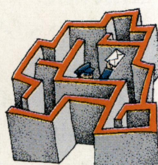
A

A:
Toto písmeno označuje první disketovou jednotku osobního počítače. Každý počítač má totiž obvykle několik různých diskových jednotek, pro jejichž označování se používají písmena abecedy.

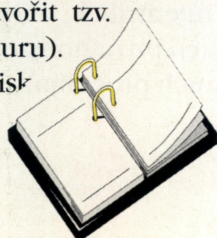

První dvě diskové jednotky (A: a B:) jsou vyhrazeny pro diskety; pevný disk je pak označován písmenem C:. Další pevné disky, jednotky CD-ROM a případně jiné jednotky jsou označovány dalšími písmeny v pořadí (D:, E:, F: atd.). Je-li počítač zapojen v počítačové síti, mohou některá písmena označovat i diskové jednotky nebo jejich části, které jsou i na jiném počítači v síti.

adresářová cesta
Ke každému uloženému souboru existuje příslušná adresářová cesta, která popisuje jeho polohu ve stromové struktuře adresářů. Jméno souboru včetně adresářové cesty se někdy označuje jako plné jméno souboru. Plné jméno souboru začíná označením diskové jednotky a jednotlivé adresáře jsou odděleny zpětným lomítkem, např.: C:\DOPISY\JOSEF\UPOMINKA.DOC

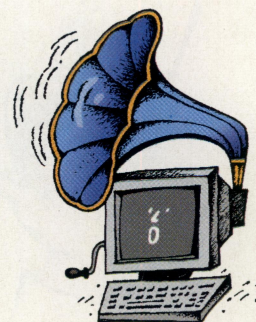
adresář
Jiný název pro složku. Rozčleněním obsahu diskové jednotky do adresářů se zajistí potřebný přehled. V každém adresáři mohou být uloženy programy a datové soubory a je v něm možno vytvořit další podadresáře (adresáře mohou tvořit tzv. stromovou strukturu). Pokud bychom si disk představili jako skříň na data, pak adresáře budou představovat jednotlivé zásuvky, které mohou být dále rozděleny přepážkami (podadresáře).

aktivní okno
Okno, se kterým se právě pracuje. Například v prostředí Windows může být v pracovní ploše více oken, jen jedno z nich však může být aktivní. Aktivní okno je umístěno zcela nahoře (překrývá ostatní okna) a je odlišeno jinou barvou rámečku. Je-li v pracovní ploše více oken, je možno neaktivní okno aktivovat pomocí myši, a to kliknutím kamkoli do jeho plochy. Ve zvláštních případech může být i neaktivní okno stále nahoře.

aktivní reproboxy
Vnější reproduktory vybavené vlastním zesilovačem. K počítači se připojují na výstup ze zvukové karty (obvykle konektorem typu „jack" o průměru 3,5 mm). Menší modely, které se prodávají i jako doplněk k walkmanům, se obvykle napájejí z baterií nebo pomocí síťového adaptéru, výkonnější modely mívají zabudovaný síťový zdroj.

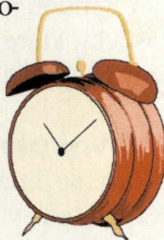

aktualizace
Změna obsahu datového souboru tak, aby obsahoval platné údaje. Tak například databázi poštovních adres bychom aktualizovali tak, že bychom změnili příslušné údaje u lidí, kteří se od doby poslední aktualizace přestěhovali. Při aktualizaci vznikne vlastně nová verze souboru.

analogový
Jako analogové jsou označovány údaje, které mohou nabývat souvislé

(spojité) řady hodnot. Takovou spojitou veličinou může být např. délka. V některých případech mohou údaje nabýt jen určité hodnoty (například při řazení rychlostí v automobilu můžeme zařadit jedničku nebo dvojku - mezi tím však nic neexistuje). Takové údaje nazýváme digitální. Výpočetní technika nedokáže přímo zpracovávat analogové údaje, a proto se k jejich převodu na hodnoty digitální používá A/D převodník.

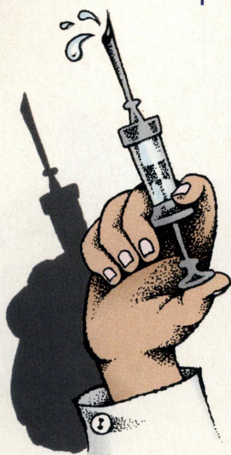
animace

Vytvoření iluze pohybu, a to tak, že se v rychlém sledu promítají jednotlivé obrázky, které odpovídají jednotlivým fázím pohybu. Pokud se tyto fáze pohybu liší jen málo a promítají se dostatečně rychle za sebou (asi 20 obrázků za sekundu), vzniká v lidském oku dojem plynulého pohybu.

antivirový program

Programy, které mají za úkol chránit počítače před počítačovými viry. Antivirové programy umějí vyhledat napadené soubory na disku a tyto soubory buď odstranit (smazat), nebo dezinfikovat (odstranit virus a obnovit původní podobu souboru). Některé programy, které pracují tak, že jsou aktivní stále během práce s počítačem, jsou schopny zabránit i napadení virem.

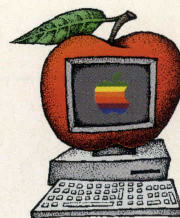

aplikace

Aplikační software je jeden program nebo sada programů, které jsou určeny k řešení určitých úkolů uživatele. Příkladem mohou být programy na zpracování textu, databázové programy, programy pro vedení účetnictví, grafické programy, hry apod. Jiným typem softwaru než aplikace je systémové programové vybavení, které se stará o chod systému vůbec. Aplikacím se říká také uživatelské programy.

Apple Macintosh <epl mekintoš>

Typ počítačů vyvinutý firmou Apple, přezdívaný také „Mac“, psáno též „mac“ <mek>. Tyto počítače nejsou kompatibilní s nejčastěji rozšířenými počítači typu PC (tzv. IBM-kompatibilními) a pro práci s nimi je třeba zvláštní software. Počítače Macintosh se používají především v náročných grafických aplikacích, jako například při elektronické sazbě knih a časopisů.

ASCII

Zkratka pro americký standardní kód pro výměnu informací. Tzv. tabulka ASCII-znaků přiřazuje každému znaku (písmeni) určitý číselný kód. Původně se používala tzv. 7bitová tabulka, ve které nebylo místo pro znaky s diakritikou (háčky, čárky apod.). Později se začaly používat rozšířené tabulky, v jejich horní části byly vždy speciální znaky a národní znaky s diakritikou. Takových tabulek bylo sestaveno několik a říká se jim- kódové stránky. Existence více kódových stránek však může přinést více zmatku než užitku, a proto se dnes začíná používat rozšířená tabulka znaků, do níž se vejdou znaky všech abeced - unicode. Kódování unicode podporují například Windows 95.

atribut souboru

U souborů a adresářů lze nastavit nezávisle na sobě čtyři atributy. Soubory a adresáře označené jako „systémové“ a „skryté“ (hidden) se ve výpisech často nezobrazují, soubory označené jako „jen ke čtení“ (read only) není možno měnit ani smazat. Při kopírování souborů se atributy zachovávají - proto například pokud překopírujete na svůj pevný disk z CD-ROM soubory, které mají nastaven atribut „jen ke čtení“, nebudete je moci smazat, dokud nezrušíte nastavení tohoto atributu. Dále existuje atribut „archivní“, který je vyhrazen pro automatizaci práce archivačních programů.

A - B

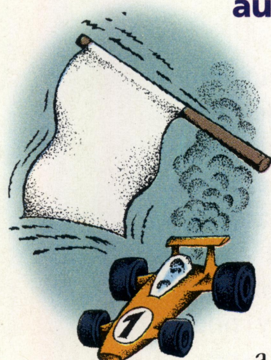
AUTOEXEC.BAT

Jde o jeden ze dvou speciálních souborů, které využívá operační systém DOS; ten druhý se nazývá CONFIG.SYS. Soubor AUTOEXEC.BAT obsahuje řadu příkazů a spustí se automaticky po zapnutí počítače. Úkolem souboru AUTOEXEC.BAT je zajistit, aby do paměti byly nataženy potřebné ovladače s potřebnými parametry (ovladače po grafickou kartu, ovladače rozšířené paměti, ovladače klávesnice, ovladače myši, nastavení jazykové podpory), popřípadě zajistit, aby hned na začátku práce s počítačem byly spuštěny určité programy (antivirová ochrana).

automatické dělení slov

Je to funkce v textovém editoru, která na konci řádku automaticky rozděluje dlouhá slova na slabiky. Protože metody dělení nejsou dokonalé, je vždy vhodné počítač zkontrolovat, zda si s tímto úkolem poradil správně, a případné chyby odstranit. Dělení slov je vhodné se spíše vyhýbat – opodstatnění má především tam, kde se používají krátké řádky (sazba do sloupců) a kde je zvoleno zarovnání do bloku (zarovnání pravého i levého okraje).

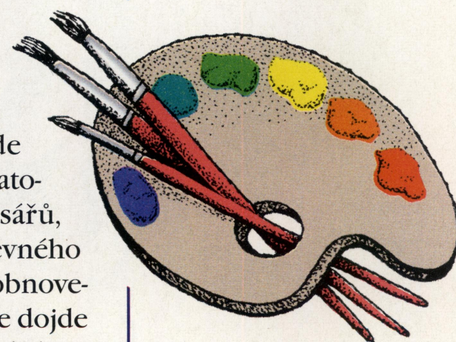
autostart

Je to program, který se spustí automaticky po zapnutí počítače – takovým programem může být třeba operační systém. Ve Windows 95 se jako autostart označují programy, které mohou být umístěny na disku CD-ROM a které se automaticky spustí, jakmile se tento disk CD-ROM vloží do mechaniky.

autotest

Tiskárny nebo faxy mohou samy prověřit svou činnost. Tato prověrka se vykoná, když se jim k tomu zvláštním tlačítkem nebo příkazem z obslužného programu dá pokyn. Příkaz, tlačítko nebo funkce programu pro autotest bývají v angličtině označovány jako „self test". Při autotestu tiskárna (fax) zpravidla vytiskne kontrolní stránku, podle které se dá zjistit, zda je zařízení v pořádku, nebo kde je chyba. Při autotestu tiskárny obvykle nemusí být tiskárna připojena k počítači.

backup

neboli zálohování. Jde o vytváření záložních kopií datových souborů, celých adresářů, disket nebo obsahu celého pevného disku. Záložní kopie slouží k obnovení ztracených dat v případě, že dojde k poruše disku, poškození diskety nebo k poškození dat v původních souborech.

barevná paleta

Barevná paleta je seznam barev, které se mají zobrazit. Moderní barevné monitory mohou v principu zobrazit něco přes 16 milionů barevných odstínů. Tento počet vychází z toho, že každý barevný odstín se míchá ze tří barev (červená, zelená, modrá) a že každá barva může mít 256 stupňů sytosti. Takovému zobrazení se někdy říká True Color. Ne vždy je však grafická karta počítače schopna zajistit pro každý obrazovkový bod výběr jedné z 16 milionů barev – záleží na veli-

kosti paměti na grafické kartě a na zvoleném rozlišení. V případě, ze paměť nedostačuje, lze použít jen menší paletu barev: horší než True Color je tzv. High Color (asi 65 000 barev), pak následuje 256barevná paleta, 16barevná paleta a 2barevná paleta (monochromatické čili jednobarevné zobrazení). Paleta použitých barev je rovněž součástí grafických souborů (souborů s obrázky) a určuje barevné podání jednotlivých bodů.

barevná tiskárna

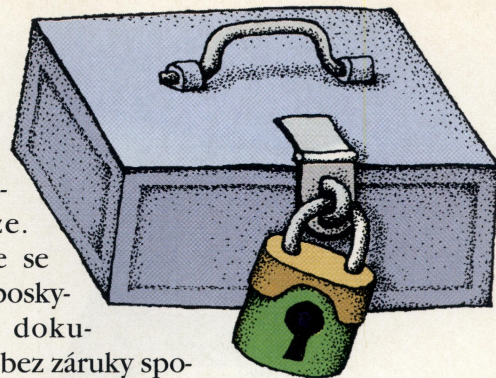
Taková tiskárna je schopna produkovat barevný výstup. Existují různé typy barevných tiskáren: jehličkové s barevnými páskami, inkoustové (tryskové), tepelné laserové, LED–tiskárny a sublimační tiskárny. Při výběru se řídíme pořizovací cenou, kvalitou tisku, rychlostí, cenou za jednu vytištěnou stránku a tiskovým materiálem. Nejlacinější jsou jehličkové s barevnými páskami, poskytují však nejhorší kvalitu výstupu a jejich provoz je často velmi drahý. Pro domácí a kancelářské použití vyhoví tiskárny inkoustové, jejich cena může být i pod 10 000 Kč a náklady na tisk jedné stránky mohou být jen několik korun. Nejkvalitnější tisk a zachování věrných barev nabízejí tiskárny sublimační a laserové – jejich pořizovací cena je však v řádu statisíců korun.

beta-verze softwaru

Je to předběžná verze softwaru, která je určená především pro testování. V poslední době je u některých výrobců zvykem, že své beta-verze dávají k dispozici veřejnosti, aby se s novými produkty mohla seznámit s předstihem dříve, než bude k dispozici konečná (finální) verze. Beta-verze se obvykle poskytují bez dokumentace, bez záruky spolehlivosti a na omezenou dobu (doba jejich volné použitelnosti obvykle končí uvedením komerční verze na trh). Instalací beta-verze programu můžete nepříznivě ovlivnit stabilitu celé instalace Windows, a proto je vhodné se jí vyhýbat.

bezpečnostní kopie

Tak se označuje kopie dat pořízená pro případ havárie systému (hardwarová chyba, napadení virem, ukradení počítače apod.). Důležité je, aby bezpečnostní kopie (ať už na disketách, magnetickém pásku, nebo na jiném médiu) byly uloženy na bezpečném místě, tj. zpravidla jinde než počítač s původními daty.

BIOS

BIOS je základní vstupní a výstupní systém (z anglického basic input-output system). Jedná se o software, který je permanentně uložen v čipu na základní desce počítače (v paměti ROM) a je volán z operačního systému i z aplikací. Program usnadňuje (podporuje) přenos dat a řídicích instrukcí mezi počítačem a periferiemi, jako např. pevným diskem.

bit

Bit je binární (dvojková) číslice (z anglického binary digit). Označuje se tak nejmenší jednotka paměti – základní jednotka informace dvojkové číselné soustavy.

blok

V textovém editoru označujeme jako blok tu část textu, která je vyznačena (zabarvena myší). S takto označeným textem je možno dále provádět příkazy (např. formátování, změnu písma) odděleně od zbytku textu. Tzv. formátování do bloku se používá pro text zarovnaný podle pravého i levého okraje současně.

B - C

boot sektor <bút sektor>

Systémová oblast disku (diskety), na které jsou umístněny základní informace, nutné pro to, aby disk mohl být počítačem využíván. Tzv. bootovatelné (systémové) disky mají v tomto sektoru navíc i krátký program, který umožní zavedení operačního systému při startu počítače.

bootovací disk <bútovací>

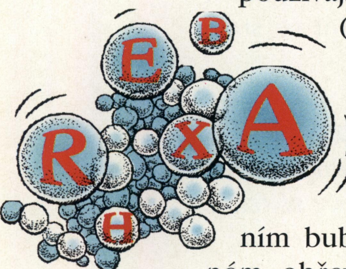
Disk (disketa), ze kterého je možno spustit operační systém. Většina počítačů PC je nastavena tak, že počítač nejprve testuje první disketovou mechaniku (A:), zda neobsahuje bootovací disk, a pokud tam disketa vložena není, bootuje z pevného disku (C:). V současné době jsou k dispozici i bootovací disky ZIP (výměnné disky připomínající 3,5" disketu, avšak o kapacitě 100 MB).

b/s

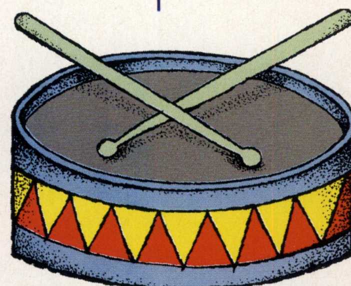
Jednotka přenosové rychlosti nebo přenosového výkonu; zkratka pochází z anglického bits per second. Znamená bity za sekundu, tedy vyjadřuje rychlost, s jakou jsou přenášena data, a to např. v modemech nebo mezi počítači.

bublinkové tiskárny

Takové inkoustové tiskárny, které používají tzv. bublinkové trysky (anglicky bubble-jet). Bublinkové se nazývají proto, že vystřikování kapiček inkoustu je zajištěno přetlakem, který vzniká rozpínáním bublinek, vzniklých po silném ohřevu. Zásobník inkoustu a hlava tiskárny tvoří společnou jednotku, která se vyměňuje kompletně. Na tomto principu pracují např. tiskárny firem Fujitsu, Canon (řada Bubble-Jet) nebo Hewlett-Packard (řada DeskJet). Alternativou k bublinkovým tiskárnám jsou tiskárny piezoelektrické (výrobce Epson), u nichž se nemění vždy celá tisková hlava, ale jen zásobník inkoustu.

bubnový skener

Typ skeneru, u něhož je snímací zařízení stabilní a pohybuje se skenovaný dokument, který je podáván pomocí válcového bubnu (odtud název zařízení). Bubnové skenery se používají pro náročné profesionální použití např. při elektronické sazbě časopisů. Pro kancelářské použití vyhovuje plochý skener.

bundle <bandl>

Při prodeji výpočetní techniky se výraz bundle používá pro sadu produktů, které se prodávají dohromady za zvýhodněnou cenu. Např. když prodejce počítačů nabízí nový počítač dohromady s tiskárnou, je to bundle a zaplatíte za to míň než za každé zařízení zvlášť.

byte <bajt>

Označení pro nejmenší adresovatelnou jednotku paměti, tvořenou osmi bity. V češtině se používá také fonetické označení bajt. Běžně se používají násobky kilobajt a megabajt; na rozdíl od běžného života však zde „kilo“ naznamená 1000, ale 1024; „mega“ neznamená milion, ale 1024 x 1024.

C:

Písmeno C se používá pro označení pevného disku.

C++

Hovorově „céčko“, programový jazyk, který umožňuje rychlou tvorbu aplikací. Používá jej velká část profesionálních programátorů a většina softwaru je také v tomto jazyce napsána.

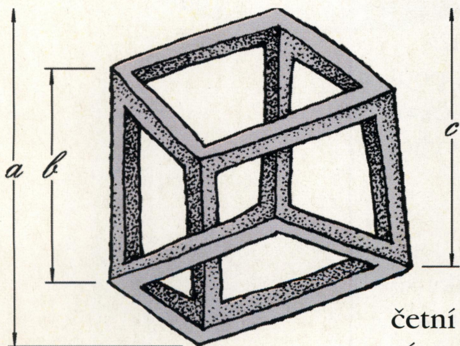
C64

Commodore C64 byl jeden z nejúspěšnějších domácích počítačů a přišel na trh v roce 1982. Ačkoliv tento typ počítačů ve své době nabízel stejné možnosti jako PC, postupně byl zcela vytlačen z trhu a zanikl.

Cache <keš>

Rychlá paměť, která se používá ke zrychlení komunikace mezi dvěma různě rychlými zařízeními, například mezi procesorem a pamětí.

CAD

Je zkratka pro anglický výraz Computer Aided Design (počítačem podporovaný návrh). Technici a inženýři jej používají pro návrhy plánů a nákresů pro strojírenství, pro návrhy architektonických plánů, atd. CAD-programy jsou náročné na výpočetní schopnosti počítače a některé z nich zvládnou kromě práce s dvourozměrnými výkresy pracovat i s modely třírozměrnými. Mezi nejznámější programy tohoto typu patří AutoCAD firmy Autodesk.

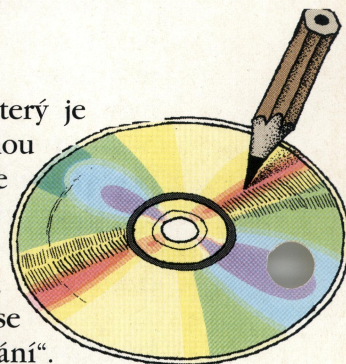
Caddy

Starší metoda vkládání CD disků do mechaniky. CD disk se nejprve vložil do pouzdra z umělé hmoty a s ním se vložil do mechaniky. Pouzdro plnilo funkci ochranného obalu. V současné době se tato metoda používá pouze u profesionálních CD mechanik, ve kterých se pracuje s cennými disky.

CD

Kompaktní disk, záznamové médium ve formě disku, na které je možno uschovat až 700 MB dat. Pojem CD se také používá jako obecné označení technologie záznamu a čtení dat pomocí laserového paprsku. Známe proto klasické hudební CD (audio), dále video CD, photoCD, interaktivní CD a další. Všechny oblasti používají stejný způsob záznamu a čtení, ale nejsou navzájem kompatibilní.

CD-R

Disk CD-ROM, na který je možno informace jednou zapsat a který je dále určen pouze ke čtení (R = read, číst), jde o tzv. zapisovatelné CD. Zápisu na takový disk se říká také „vypalování“. „Vypálené“ disky CD-R je možno číst v běžných CD mechanikách.

CD-ROM

Je zkratka pro anglický výraz compact disc read only memory. Označuje tedy každý CD, který obsahuje počítačový program nebo data. S diskem CD-ROM se pak může pracovat jako s jinými paměťovými médii jen s tím rozdílem, že se na něj nemohou běžným způsobem zapisovat data. Zápis dat je možný jen pomocí zvláštních mechanik a na zvláštní média (CD-R nebo CD-RW).

CD-RW

Disk CD-ROM, na který je možno opakovaně zapisovat (až 1000krát) a z něhož lze opakovaně i číst (RW = read/write, číst a zapisovat), jde o tzv. přepisovatelný CD. Disky CD-RW je možno číst jen ve zvláštních mechanikách a také v některých novějších CD-ROM mechanikách, které jsou již kompatibilní se standardem CD-RW.

CD-writer <sídý rajtr>

Zařízení, které je schopno zapisovat na disky CD-R. Slangově se označuje jako „vypalovačka“.

C – D

centrování

Lidový výraz pro zarovnávání objektu na střed stránky. Nejčastěji se s tímto výrazem můžete setkat při zarovnávání řádky textu v textovém editoru.

citlivost myši

Citlivost myši určuje, jaký je vztah mezi pohybem ukazatele myši po obrazovce a pohybem myši po podložce. Čím větší je citlivost myši, tím s menšími pohyby rukou vystačíte, avšak tím obtížnější je přesné vedení ukazatele po obrazovce.

clipart (psáno též klipart)

Obrázek, který je předem hotový a připravený k použití například v textovém editoru nebo v kreslicím programu. Knihovny clipartových obrázků bývají součástí dodávky těchto programů.

clipboard

Clipboard neboli schránka Windows je zvláštní část paměti, do které je možno přechodně ukládat data (text, obrázky apod.). Programy, které jsou určeny pro práci v prostředí Windows, obsahují obvykle i standardní příkazy pro práci se schránkou. Tyto standardní příkazy jsou Vyjmout, Kopírovat a Vložit. Schránka je systémové zařízení Windows, a to znamená, že je jedna společná pro všechny běžící windowsovské aplikace. Díky tomu je možné vyznačená data z jedné aplikace vyjmout nebo zkopírovat a do jiné aplikace je vložit (tento způsob práce se nazývá také „cut and paste“ – vyřízni a vlož).

CMYK

Barevný model používaný pro barevný tisk. Jednotlivá písmena zkratky vyjadřují tři základní barvy: „cyan“ (azurová), „magenta“ (purpurová), „yellow“ (žlutá), navíc se jako samostatná barva používá černá („black“). Libovolnou barvu je možno získat kombinací uvedených tří základních barev – včetně barvy černé; z praktických důvodů se však pro sytou černou barvu používá samostatná barva (černá vzniklá kombinací azurové, purpurové a žluté je totiž v reálných podmínkách spíše šedá). Model CMYK se používá nejen při tisku knih a časopisů, ale i v kanceláři – v barevných inkoustových tiskárnách.

color

Anglicky barva. S označením „color“ se setkáváte u zařízení, která pracují s barvami. Například „color monitor“ je monitor s barevnou obrazovkou, „color printer“ je tiskárna s barevným výstupem.

COM

1. Komunikační (tzv. sériová) zásuvka počítače. Mezi nejběžnější zařízení, která komunikují s počítačem pomocí sériové zásuvky (portu), patří myš a modem. Osobní počítač má standardně dvě komunikační zásuvky (jsou označovány COM1 as COM2); další zásuvky (COM3, COM4) je možno přidat pomocí rozšiřující karty.

2. Přípona označující jeden druh spustitelného souboru (programu). Pochází z anglického command (příkaz) a jde o vývojově starší model konstrukce programů.

compatibility

Kompatibilita je schopnost programu nebo zařízení spolupracovat s jinými programy nebo zařízeními. Nejčastěji se setkáte

s výrazem „IBM-kompatibilní počítač“, což je osobní počítač, který umí spolupracovat s většinou běžných zařízení a na němž spustíte většinu programů, které jsou běžně k dostání na trhu.

computer art

„Počítačové umění“ je poměrně nové odvětví umění, ve kterém autor místo štětců a barev, fotoaparátu či hudebních nástrojů používá k tvorbě počítač.

Copy Protection

Některé programy jsou od svých výrobců upraveny tak, že je nelze kopírovat. Tato úprava má zabránit nedovolenému kopírování programu. U některých dražších programů je to obvyklá metoda ochrany proti nezákonnému rozšiřování.

CorelDraw

Nejznámější grafický program pro PC. CorelDraw patří mezi tzv. vektorové kreslicí programy. Po programu CorelDraw je však pojmenován celý balík kreslicích programů, který obsahuje mj. i bitmapový editor (Corel PhotoPaint).

courier

Jako courier se obvykle označuje druh písma, u něhož jsou všechny znaky stejně široké (jako písmo psacího stroje).

cpi

Zkratka z anglického characters per inch neboli počet znaků na palec. Je to jednotka hustoty tisku. V praxi to znamená, že čím je hodnota cpi větší, tím menší znaky (písmenka) se tisknou a tím více textu se vejde na stránku.

CPU

CPU je anglická zkratka z central-processing unit, centrální procesorová jednotka. Základní součást počítače.

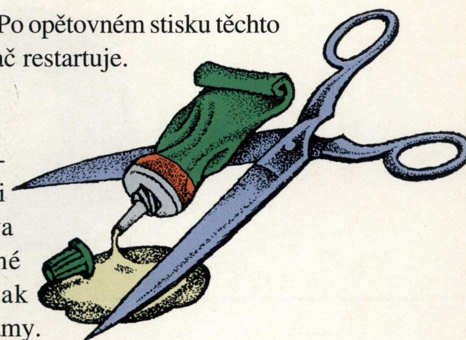
CTRL

Klávesa, na které najdete nápis CTRL nebo CONTROL. Má speciální význam v každém programu.

CTRL + ALT + DELETE

Po současném stisku těchto tří kláves se vám objeví ve Windows dialogové okno, které vám umožní ukončit program, který s vámi „nespolupracuje“. Po opětovném stisku těchto tří kláves se počítač restartuje.

cut & paste

Je možné přeložit jako vystřihni a přilep. Jsou to dva příkazy využívané jak textovými, tak grafickými programy. Příkazem cut (vyjmout) je označená část dat (textu, obrázku apod.) z původního místa vymazána a přenesena do schránky (clipboard). Odtud je možné ji přenést na jiné místo či do úplně jiného souboru nebo aplikace příkazem vložit (paste). Je to tedy operace sestávající ze dvou kroků a sloužící ke kompletnímu přenosu dat z jedné aplikace do druhé.

čip

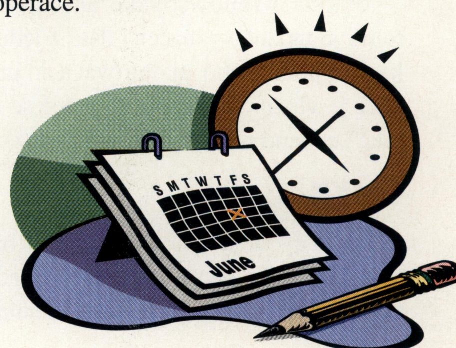
Z anglického chip. Integrovaný obvod (elektronická součástka), v němž je na jediné křemíkové destičce o rozměrech řádu milimetrů čtverečních elektronický obvod, který konstrukčně odpovídá zařízení o desítkách až milionech tranzistorů a diod. Čip je zapouzdřen do plastového nebo keramického pouzdra s vývody, kterých může být podle složitosti čipu až několik set.

DAT

Digital Audio Tape. Magnetický záznam na pásku, který uchovává zvuk v digitální podobě.

databáze

Soubor určitým způsobem organizovaných údajů neboli dat, někdy označovaný jako databanka. Databáze se obvykle skládají z jedné nebo více databázových tabulek. Databázové tabulky mají pevnou strukturu; jejich sloupce odpovídají typu uložených údajů (nazývají se také pole databáze) a řádky pak odpovídají jednotlivým záznamům databáze. Databáze můžete najít například v nemocnicích, kde se v nich evidují pacienti, nebo v bankách, kde se do nich zaznamenávají bankovní operace.

D

dBase

Legendární databázový program, nabízený firmou Borland. Databázové tabulky ve formátu dBase se staly de facto průmyslovým standardem a s menšími či většími obměnami jej používají i jiné databázové programy. Načítat údaje z formátu dBase umí i většina kancelářských aplikací.

default <dyfolt>

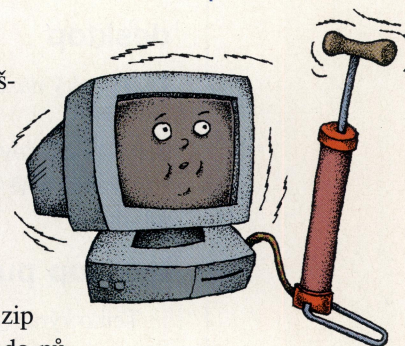
Většina programů má řadu parametrů, které je možno nastavit podle požadavků uživatele. Tyto parametry se obvykle nastavují příkazem „volby" nebo „možnosti" (v anglických programech označovaným jako „options" <opšns>). Ovšem i když uživatel tyto volby zvlášť nenastavil, program má určité hodnoty pro tyto parametry již předem nastaveny. Tyto „přednastavené" hodnoty se označují anglickým výrazem „default", v české dokumentaci se setkáme často s překladem implicitní hodnota. Příkladem může být velikost papíru: v programech určených pro uživatele v USA bývá implicitní hodnota 8,5 x 11 palců, v evropských verzích bývá implicitně nastavena hodnota A4 (210 x 297 mm).

defragmentace

Tím, jak se na pevné disky průběžně zapisují soubory a jiné se zase mažou, dochází postupně k tomu, že volné místo není na disku umístěno souvisle, ale že volný a obsazený prostor se střídají po kratších nebo delších úsecích. O disku s takto uloženými daty říkáme, že je to disk fragmentovaný. Pokud je velikost souboru, který se má uložit na disk, větší než souvislé místo na disku, nezbývá operačnímu systému než soubor uložit po částech na různá místa na disku. Je-li na disku velké množství takto „rozstrkaných" souborů, tedy je-li fragmentován, snižuje se i rychlost práce s tímto diskem. Defragmentace je činnost, při které počítač poskládá kousky souborů dohromady.

dekomprimace

Pokud máte v počítači zhuštěné (komprimované) soubory, pak abyste s nimi mohli pracovat, je potřeba je upravit do původní podoby. Komprimované soubory též nazýváme „archivní" a mají např. přípony .zip nebo .arj. Uvedení souboru do původní podoby se říká dekomprimace a využívají se k němu tzv. archivační programy.

delete <dylít>

1. Vymazat. Jde o činnost, kdy vymažeme nějaká data. Může to být část dokumentu, například chybně napsané slovo nebo odstavec textu v textovém editoru, nebo celý soubor či adresář. K mazání existují v různých programech příslušné příkazy (Vymazat, Odstranit apod.).

2. Klávesa, která slouží k vymazání vybraných prvků. Najdete na ní nápis Delete nebo Del.

demo

Zkrácené označení tzv. demonstračního programu.

demonstrační program

Jako demonstrační program neboli demo se označuje obvykle omezená verze programu, která má sloužit k tomu, aby si budoucí uživatelé vyzkoušeli činnost programu, jeho možnost a způsob práce s ním. Omezení demonstrační verze bývá obvykle v počtu nebo velikosti

souborů a v nemožnosti tisku. Někdy se zobrazuje či tiskne informace, že jde o demoverzi programu. Demonstrační verze se obvykle poskytuje zdarma nebo za cenu diskety. V současné době velcí výrobci poskytují často raději než demoverze tzv. zkušební verze svých programů, které jsou z hlediska použitelnosti plně funkční (neposkytuje se samozřejmě tištěná dokumentace), mají však omezenu dobu, po kterou se mohou používat (obvykle 30 až 90 dnů). Takovýmto zkušebním verzím se obvykle říká anglickým slůvkem „trial“.

desktop

1. anglický název pro pracovní plochu Windows 95.
2. typ počítačové skříně, která se pokládá na stůl vodorovně a na kterou můžete postavit monitor.

desktop publishing

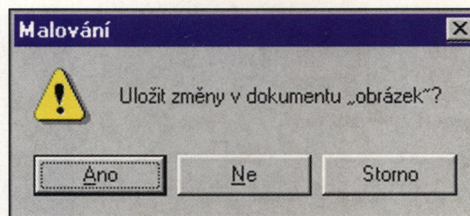
Tento výraz (zkratka DTP) se užívá ve spojitosti s přípravou tiskovin (knih, časopisů, letáků apod.) v počítači. Můžete se setkat i s českým výrazem „elektronická sazba“. DTP znamená oproti minulosti zkrácení celého cyklu přípravy tisku. Na počítači se text napíše, upraví do konečné podoby a doplní o obrázky a celé stránky se přenesou v elektronické podobě k dalšímu zpracování.

dialogové okno

Okno, které slouží ke komunikaci s uživatelem a pomocí něhož může program získat od uživatele údaje pro svou další činnost. Nejjednodušší dialogové okno obsahuje kromě vysvětlujícího textu dvě tlačítka – podle toho,

které z nich si uživatel vybere, pokračuje program dále různým způsobem (tato tlačítka mohou být třeba *Ano* a *Ne*, *OK* a *Storno* atd.). Kromě tlačítek může dialogové okno obsaho-

vat i další ovládací prvky: přepínače, zaškrtávací box, pole pro vstup číselných nebo textových údajů, rozvinovací seznamy apod.

digitalizace

Převod analogových údajů (jakým je například zvuk) do digitální podoby tak, aby je mohl zpracovat počítač. Tento převod provádějí analogově-digitální převodníky, umístěné například na zvukových kartách v počítači.

digitální

Číslicový. Digitální veličina, na rozdíl od analogové, může nabývat jen určitých hodnot. Počítačová data jsou vždy digitální – je to řada jedniček a nul, protože počítač rozezná jen hodnoty zapnuto – vypnuto. Žádná hodnota mezi těmito dvěma stavy pro něj neexistuje.

directory <dajrektori>

Anglický název pro adresář (česky se také někdy nepěkně říkalo direktorář).

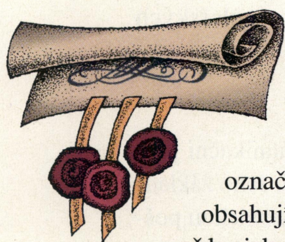
disketa

Disketa je přenosné médium určené pro zápis souborů. Pro čtení a zápis souborů na diskety se používá disketová mechanika, přístupná z přední strany počítače. Počítač PC může mít dvě disketové jednotky – dříve se dvou disketových jednotek používalo nejprve proto, že neexistovaly pevné disky, pak proto, že existovalo více typů disket (kromě dnešních 3,5" i větší typy 5,25"). Dnes se však používá takřka výhradně jediný typ 3,5palcových disket o kapacitě 1,44 MB, a proto nové počítače mívají jen jedinou disketovou mechaniku.

displej, display <dysplej>

V češtině používáme termín displej k označení té části přístroje, která zobrazuje nějaké údaje určené pro uživatele. Displej mají digitální hodiny, kapesní kalkulačky, některé tiskárny i jiná zařízení. V oblasti osobních počítačů si pod tímto pojmem představujeme nejčastěji obrazovku přenosného počítače.

D - E

dokument

Původně se dokumentem rozuměla jen textová informace, dnes se jako dokumenty označují i soubory, které vedle textu obsahují obrázky, tabulky apod. Obecně lze jako dokument označit soubor, který je vytvořen určitým uživatelským programem (textovým editorem, tabulkovým procesorem, kreslicím programem apod.).

DOS

DOS je zkratka z anglického výrazu Disk Operating System (diskový operační systém). Operační systém je program, jehož úlohou je organizovat soubory na disku (disketě) a zajistit spouštění ostatních programů. Byl původně vyvinut pro osobní počítače firmy IBM společností Microsoft pod obchodním názvem MS DOS. MS DOS pracuje na osobních počítačích typu PC (nazývaných podle původního výrobce též jako IBM-kompatibilní). Jeho výhodou je dobrá funkčnost a rychlost i na nevýkonných strojích. Má však řadu omezení, která byla většinou odstraněna operačním systémem Microsoft Windows 95.

dotaz

Dotaz je příkaz předaný databázovému programu, na základě něhož se vyhledají požadované údaje.

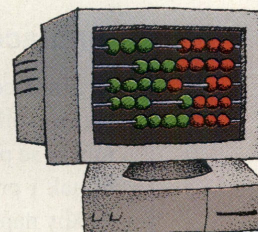
dpi

Dpi je jednotka rozlišovací schopnosti vstupního nebo výstupního zařízení (tiskárny, skeneru, faxu) a pochází z anglického dots per inch, počet bodů na palec (2,54 cm). Jehličkové tiskárny dosahují 120 až 360 dpi, běžné hodnoty pro laserové a inkoustové tiskárny jsou 300 až 720 dpi.

drag and drop (táhni a pusť)

Metoda „táhni a pusť" je způsob práce v prostředí Windows, při kterém je možno pomocí myši při stisknutém tlačítku přemístit určité objekty na jiné místo. Pro ilustraci využití metody „táhni a pusť" použijeme příklad přemístění souboru do jiného adresáře v prostředí průzkumíka: Nejprve kliknutím označte zvolený soubor (jeho název se podbarví modře), pak stiskněte levé tlačítko myši, a aniž byste je uvolnili, přesuňte ukazatel myši nad jiný adresář (současně s ukazatelem myši se pohybuje i jméno souboru, který se má přenést). Po uvolnění tlačítka myši se příkaz přesunutí souboru provede.

DTP

DTP je často používaná zkratka a označuje tzv. desktop publishing neboli publikování (přípravu tiskovin) pomocí počítače.

DTP-studio

DTP je obor, ve kterém se pracuje s velkými objemy dat (barevné obrázky s vysokým rozlišením) a který je náročný na grafickou kvalitu výsledků práce. To klade vysoké nároky na používaný software i hardware (speciální programy, kvalitní monitory s velkou obrazovkou a věrným zobrazením barev, kvalitní skenery, dostatečně výkonné počítače). Takové drahé programy a zařízení si běžné firmy nemohou dovolit. Proto existují firmy – DTP-studia – které se specializují jen na DTP a provádějí přípravu tiskovin na zakázku.

dvojité kliknutí, dvojklik

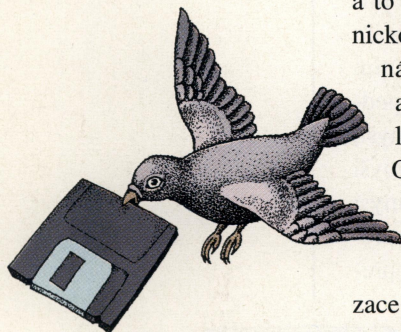
Dvojité kliknutí (označované také jako poklepání, v angličtině double-click) je rychlé dvojité stisknutí levého tlačítka myši na stejném místě. V řadě programů má odlišnou funkci než kliknutí jednoduché a zpravidla odstartuje nějakou akci (například dvojitým kliknutím na ikonu aplikace nebo dokumentu se spustí aplikace).

edutainment

Edutainment je novotvar složený s výrazů education (vzdělávání) a entertainment (zábava). Označují se tak multimediální programy, které slouží současně pro zábavu i pro poučení.

e-mail

Zkratka z anglického electronic mail, elektronická pošta. Je to moderní alternativa tradiční pošty a umožňuje přijímat a posílat písemné zprávy, dokumenty a data pomocí počítačové sítě, a to jak v lokální síti (v rámci podniku), tak i v sítích veřejných (Internet). Počítače, které nejsou do datových sítí připojeny přímo, mohou se připojit tzv. modemem, a to prostřednictvím telefonní sítě. Elektronickou poštou je možno data posílat mnohonásobně rychleji než klasickou poštou a soubory jdou k příjemci bez papíru, obálek, známek a bez obslužného personálu. Odesílání zpráv pomocí e-mailu je zpravidla lacinější než fax, zejména v meziměstském a mezinárodním provozu. Přináší zásadní změny organizace práce a významnou úsporu času.

emulace

Emulace je napodobení určitého způsobu zpracování dat jiným systémem. Tento termín se se používá jak pro hardwarová zařízení, tak i pro programy (software). Smyslem je, aby napodobující systém byl schopen přijímat stejná vstupní data, vykonával stejné činnosti a poskytoval stejné výsledky jako systém napodobovaný. Například některé tiskárny mohou napodobovat (emulovat) jiný typ tiskárny, aby jim programy mohly posílat soubory k vytištění ve stejné formě jako napodobované tiskárně.

End

Klávesa, která se řadí mezi tzv. kurzorové klávesy, neboť slouží k přesunu kurzoru po dokumentu. Například stiskem klávesy End přesunete textový kurzor na konec řádku, stiskem kombinace kláves Ctrl+End jej přesunete na konec dokumentu.

Enter

Jedna z nejpoužívanějších kláves na klávesnici. Enter znamená „vstup". Stiskem této klávesy potvrzujeme vybranou volbu nebo zadané údaje v dialogu. Při psaní textu v textovém editoru ukončujeme klávesou Enter odstavec (pozor, nepoužívejte ji k ukončování jednotlivých řádků!)

Esc

Klávesa umístěná v levém horním rohu klávesnice. Esc znamená Escape (<eskejp>, angl. „uteč"). Stiskem této klávesy se zavírá otevřená nabídka, aniž by se provedl nějaký příkaz z této nabídky. Při práci s dialogovým oknem má tato klávesa význam jako kliknutí na tlačítko Storno (v anglických jazykových verzích programů Cancel) – zavře se dialogové okno, přičemž program ignoruje volby a údaje, které jste v tomto dialogu zadali.

Excel

Tabulkový procesor firmy Microsoft, který pracuje v prostředí Windows. Je jednou ze základních součástí balíku kancelářských aplikací Microsoft Office.

Exchange

Microsoft Exchange je komunikační program zařazený ve Windows 95. Jeho základní funkcí je číst a odesílat elektronickou poštu a dále faxy v elektronické podobě. Nově je Exchange nahrazován aplikací Microsoft Outlook z balíku Microsoft Office.

EXE-soubor

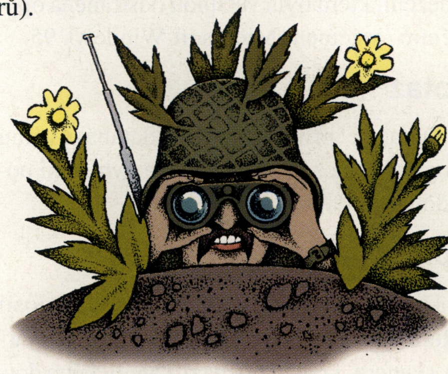
EXE-soubor (soubor s příponou „EXE") je soubor obsahující spustitelný kód – tedy program.

Exit

Anglicky „východ". V anglických verzích počítačových programů je příkaz Exit ekvivalentem českého příkazu Konec. Jeho vydáním obvykle ukončíte běžící program.

Explorer

Explorer je anglický název pro program Průzkumník ve Windows 95 (správce souborů).

exportovat

Export je uložení souboru ve formátu určeném pro program jiného typu nebo jiného výrobce. Ve většině případů je pro export vyhrazen samostatný příkaz, někdy je však „schován" v příkazu Uložit jako… (např. v programu MS Word můžete dokument uložit jako soubor ve formátu Text602 – jde tedy současně o export do jiného formátu). Opakem exportu je import.

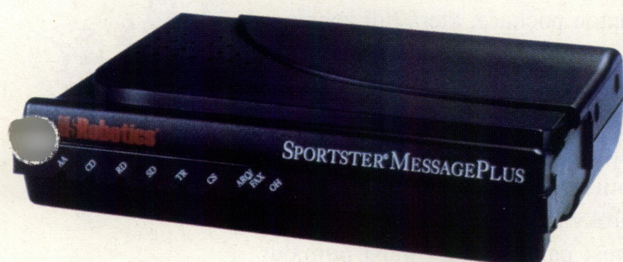
F-G

externí zařízení

Přídavná zařízení k počítači (jako například modem nebo mechanika CD-ROM) mohou být buď interní, tedy vestavěná do skříně počítače, nebo externí. Externí zařízení má vlastní skříň, mívá vlastní napájení elektřinou a k počítači se připojuje kabelem, který se zasouvá do některé ze zásuvek (tzv. portů) na zadní straně počítače.

faxmodem

Faxmodem je přídavné zařízení k počítači, které kombinuje funkci modemu a faxu. Modemy slouží ke komunikaci počítačů prostřednictvím telefonní sítě a funkce faxu je u nich dnes běžná. Externí modely se připojují do sériové zásuvky podobně jako myš. Faxování z počítače pomocí faxmodemu je podobné jako tisk – v uživatelském programu vyberete volbu Tisk a místo tiskárny zvolíte instalovaný faxmodem.

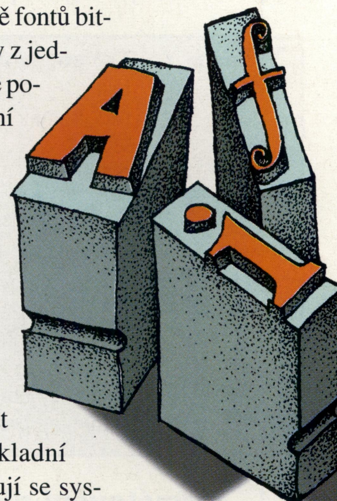

filtr

Filtr je buď prostředek určitého programu, nebo je to samostatný program, který je schopen určitým způsobem zpracovat data na vstupu nebo na výstupu programu. Například pomocí vstupních filtrů je možno načíst do textového editoru MS Word text, který byl sestaven v programu Text602, a pomocí výstupního filtru jej uložit třeba ve formátu jiného textového editoru.

font

V typografii označuje font určitý řez písma, který určuje tvar, velikost, sklon a tloušťku písma. Kromě fontů bitmapových (jsou složeny z jednotlivých bodů), které se používají jen pro zobrazení textu na obrazovce monitoru, mají význam především fonty vektorové, které jsou definovány pomocí křivek. Zásadní výhodou vektorových fontů je, že je možno písmo plynule zvětšovat i zmenšovat bez ztráty kvality. Základní fonty, které se distribuují se systémem Windows, jsou Times New Roman (zástupce patkového neboli serifového písma), Arial (bezpatkové písmo neboli helvetika) a Courier New (neproporcionální písmo, tedy písmo, v němž mají všechny znaky stejnou šířku – jako u psacího stroje).

Bitmapový font

Vektorový font

Times New Roman
Arial
Courier New

form feed

Form feed je anglické označení pro příkaz, po jehož zadání se stránka vysune z tiskárny (při tisku na „nekonečný" pás papíru se papír posune na začátek dalšího listu). Tlačítko na ovládacím panelu tiskárny, které odpovídá tomuto příkazu, bývá označeno též zkratkou FF nebo bývá označeno jako page eject.

formát na šířku
formát na výšku

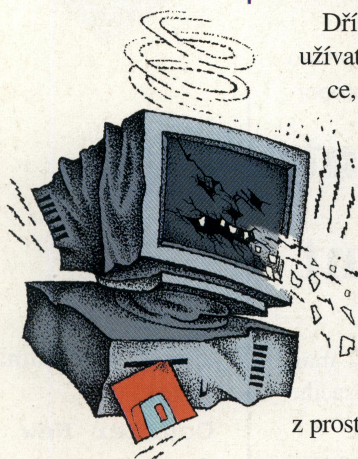
U tiskáren je často možno volit orientaci tisku „na šířku", kdy je tisk oproti běžnému způsobu práce tiskárny otočen o 90°. V anglických verzích programu bývá způsob tisku na šířku označován jako „landscape" a běžný způsob na výšku jako „portrait".

formát souboru

Obecně řečeno, každý program používá pro ukládání dat do souboru svůj vlastní způsob uložení informací a různé programy také ukládají do souborů různé typy informací. Říkáme, že každý program používá vlastní souborový formát. Pro snazší orientaci v tom, o jaký formát souboru jde, používají se u souborů přípony. Příklady nejběžnějších přípon uvádíme v tabulce.

Přípona	Typ souboru	aplikace
TXT	text	zápisník
DOC	dokument	Word
XLS	tabulka	Excel
DBF	databáze	dBase, FoxPro
MDB	databáze	Access
PPT	prezentace	Powerpoint
HLP	soubor nápovědy	
BMP, GIF, TIF, PCX	obrázky složené z jednotlivých bodů (bitmapové)	
CDR	vektorový obrázek	CorelDRAW
HTM, HTML	dokument pro Internet	

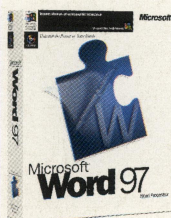
formátování disku

Dříve než se začne disk (nebo disketa) používat a než se na něj začnou ukládat informace, je třeba jej určitým způsobem připravit - zformátovat. Formátováním se disk rozčlení na místa, kam se budou ukládat data – na datovou oblast a na oblast systémovou. Zformátováním disku (diskety) dojde k vymazání všech uložených dat. Možnost formátovat disky je součástí operačního systému, ve Windows 95 je možno disky (diskety) formátovat z prostředí průzkumníka (Exploreru).

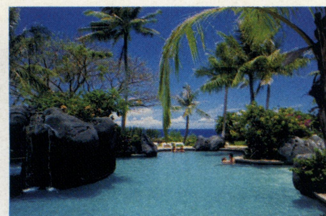
formátování textu

Textové programy umožňují upravit text do podoby podle představ uživatele a podle možností použitého textového programu. Nejjednodušší programy umějí zarovnávat okraje (doleva, doprava, na střed), automaticky rozdělovat slova, upravovat text do různých velikostí řádkování nebo měnit druhy či velikosti písma. Složitější programy umožňují další způsoby pokročilého formátování textu, jako je vkládání tabulek a obrázků nebo sazba do sloupců.

freeware

Freeware je označení pro volně šiřitelné programy (software), tedy pro programy, které jejich autoři dali ostatním zdarma. K freewaru bychom mohli přiřadit i tzv. postcardware, tedy programy, jejichž autor žádá uživatele, aby mu za využívání programu zaslali na oplátku pohlednici.

funkční klávesy

Funkční klávesy (tlačítka) mají na klávesnici vyhrazený samostatný blok (horní řada) a nesou univerzální označení F1 až F12. Funkci těchto kláves určuje právě běžící program – v různých programech může mít tedy stejná funkční klávesa různý význam. Jedině snad pro klávesu F1 se vžilo zcela obecně platné použití – vyvolání nápovědy. Řada programů také nevystačí s pouhými dvanácti funkčními klávesami, proto používá i kombinaci funkční klávesy s klávesou Shift, Ctrl nebo Alt.

gameport

Vstupní port (zásuvka), který najdete na zadní straně počítače, je určen k připojení pákového ovladače, tzv. joysticku. Použití pákového ovladače je typické u počítačových her.

GB

Zkratka pro gigabajt – jednotka množství informací (miliarda bajtů, nebo přesněji 1024 megabajtů).

grafická karta

Grafická karta je základní komponentou počítače, která řídí zobrazování na monitoru počítače. V případě práce v grafickém režimu (jako například Windows) je potřeba, aby grafická karta řídila zobrazení každého jednotlivého bodu. To klade velké nároky na rychlost karty a na velikost paměti, která musí pojmout obsah celé obrazovky (pro věrné zobrazení barev v rozlišení 800 x 600 bodů je potřeba paměť karty o kapacitě alespoň 2 MB). Rychlé grafické karty se nazývají také grafické akcelerátory.

grafický program

Grafický program je určen především ke zpracování obrázků. Existují dva základní typy grafických programů: bitmapové programy, které pracují s jednotlivými body obrázku, a grafické programy vektorové, které pracují s celými objekty - křivkami. Příkladem bitmapového grafického editoru je například populární sharewarový PaintShop Pro, příkladem vektorového editoru je Corel Draw.

H - I

hacker <hekr>

Hacker je člověk, který se snaží prolomit ochranu počítačových systémů a proniknout do nich. Cílem může být nejen majetkový prospěch, ale také získání cizích údajů, poškození konkurence nebo jen snaha dokázat své schopnosti.

hardware <hardver>

Jako hardware se označují vlastní technické (hmotné) prostředky, které umožňují, aby počítač fungoval. Hardware, slangově označovaný jako „železo", je tedy sám počítač, jeho jednotlivé komponenty a periferie (myš, tiskárna atd.). K tomu, aby počítač mohl pracovat, je však ještě potřeba programové vybavení neboli software.

heslo

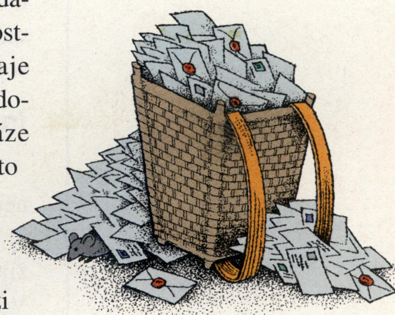
Pro zamezení neoprávněného přístupu (například u placených služeb) se používá ochrana počítačových systémů heslem. Před vstupem do chráněného systému se zobrazí dialog a uživatel musí vyplnit správné heslo (nebo ještě častěji kombinaci uživatelského jména a hesla), aby mohl pokračovat. Aby heslo nemohly odkoukat nepovolané oči, při jeho zadávání se na obrazovce zobrazují místo skutečného textu zástupné znaky (obvykle hvězdičky).

hot line

Název hot line znamená v překladu „horká linka" a používá se pro označení rychlé podpory, kterou poskytují některé firmy svým zákazníkům. Nejčastější formou této podpory je zveřejnění telefonního čísla, na kterém odborníci poradí zákazníkům při problémech s používáním produktů firmy.

hromadná korespondence

Zvláště v podnikové praxi často nastává případ, že je potřeba rozeslat určitý dopis skupině adresátů, přičemž každý takový dopis musí obsahovat určité individuální odlišnosti, jako je například adresa příjemce nebo oslovení. Pro takový případ jsou některé textové editory vybaveny funkcí, které se jmenuje hromadná korespondence (je označována i jako rozepisování). Hromadná korespondence funguje tak, že je schopna kombinovat údaje ze dvou souborů: prvním souborem je kostra textu, do níž jsou individuální údaje vloženy jako zástupná pole (tzv. hlavní dokument), druhým souborem je databáze s proměnnými daty. Jako databázi je často možno použít i jednoduchý textový soubor nebo tabulku z tabulkového procesoru. Při slučování hlavního dokumentu s databází se pro každý záznam v databázi automaticky vytvoří na základě hlavního dokumentu samostatný dopis, v němž se zástupná pole nahradí aktuálními údaji z databáze.

HTML

Při rozvoji Internetu (služby world-wide-web) bylo potřeba najít jednoduchý způsob konstrukce hypertextových dokumentů (viz dále), která by byla nezávislá na operačním systému a typu počítače. Pro www-stránky byl zvolen standard HTML (hypertext markup language). Základem HTML je prostý text, do něhož jsou vloženy formátovací značky, uzavřené v lomených závorkách (například <HR> pro vodorovnou oddělovací linku nebo <P> a </P> pro začátek a konec odstavce). HTML-soubory mají standardně příponu HTM nebo HTML.

hypertext

Hypertext je skupina dokumentů, které jsou propojeny křížovými odkazy, tedy odkazy, které vedou na jiné místo dokumentu nebo na určité místo dokumentu souvisejícího. Křížové odkazy se také označují jen jako odkazy; z angličtiny se převzalo označení hyperlink nebo link. Nejznámějšími příklady hypertextových dokumentů jsou soubory nápovědy ve Windows nebo HTML-soubory na Internetu. V obou případech se pro označení křížového odkazu v textu používá podtržení – kliknutím na podtržený text prohlížeč přeskočí na odpovídající místo nebo se načte jiný

dokument. Místem pro odkaz může být také obrázek.

IBM-kompatibilní

Prvním výrobcem osobních počítačů typu PC byla firma IBM (počítač IBM PC XT) a její výrobek se stal standardem. Proto se počítače PC označují také jako IBM-kompatibilní.

ikony

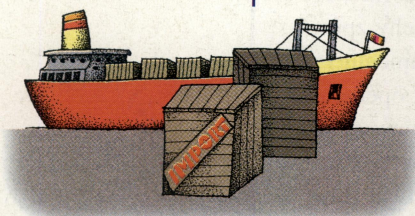
Ikona je malý obrázek, umístěný v pracovní ploše, který zastupuje určitý program, funkci systému nebo obecný soubor. Dvojitým kliknutím na ikonu se spustí odpovídající akce (spustí se program, otevře se soubor).

implicitní volba

V programech, kde je možnost nastavit nějaké parametry, se jako implicitní označuje hodnota, která je předem nastavená; použije se tehdy, když uživatel nenastaví jinou. V anglických programech se implicitní hodnota označuje slovem default.

importovat

Při práci nastává často případ, že do určitého programu chceme vložit údaje vytvořené v programu jiném, tedy chceme vložit data ze souboru, který je v jiném formátu. Proto je většina programů vybavena funkcí, která se obvykle nazývá Import a která načte data v jiném formátu a převede (konvertuje) je do podoby, se kterou je příslušný program schopen pracovat. Protože každý program má jiné možnosti a jiné požadavky, může se stát, že některé informace nebudou při importu převedeny. Opakem importu je export.

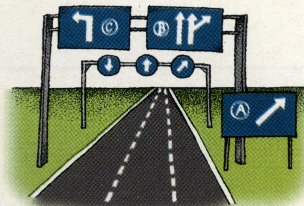

informační broker

V současném světě, kdy informací přibývá stále rychleji, se objevuje nová profese, která se zabývá speciálně vyhledáváním a zpracováním informací pro své klienty. Informační brokeři při vyhledávání informací využívají Internetu a možností přístupu do mezinárodních databází. Příkladem úkolu pro informačního brokera může být například nalezení ekonomických podkladů, vztahujících se k určitému území, nebo nalezení výzkumné zprávy určitého zaměření. Protože specializovaných informací bude stále přibývat, mluví se o tom, že význam této profese, která je u nás zatím málo rozšířena, bude stále stoupat.

informační dálnice

Jako informační dálnice se označují sítě, pomocí nichž si mohou připojené počítače vyměňovat data, a tedy i informace. Nejznámější takovou datovou sítí je Internet. Označení dálnice má vzbudit představu rychlosti, ale skutečnost je taková, že zatím nejsou vybudovány všechny její úseky a kvůli objížďkám po polních cestách je výměna informací pomalejší, než bychom si přáli.

infračervené rozhraní

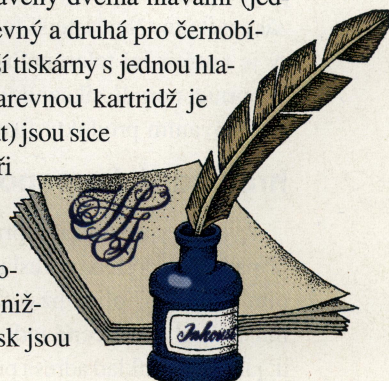
Zvláště u mobilních počítačů je nepříjemné, že je potřeba je opakovaně připojovat kabelem k externím zařízením, jako jsou např. tiskárny apod. Proto bylo vyvinuto infračervené rozhraní (označované také jako IrDA), které pracuje „bezdrátově" na stejném principu jako dálkové ovladače u televizorů. Výhodou sice je, že není potřeba nic „drátovat", na druhou stranu však musí počítač s externím zařízením „na sebe vidět". U stolních počítačů je využití infračerveného rozhraní méně běžné, relativně nejčastěji se využívá pro tzv. „bezdrátovou myš".

ink jet

Označení pro inkoustovou tryskovou tiskárnu.

inkoustová tiskárna

Inkoustová tiskárna pracuje tak, že se pomocí trysky přenáší na papír kapičky kapalného barviva (inkoustu). Tiskárny, které tisknou barevně, mají obvykle kombinovanou tiskovou hlavu se třemi barevnými inkousty (žlutým, azurovým a purpurovým) a libovolná barva se vytváří jejich mícháním. Dražší modely jsou vybaveny dvěma hlavami (jedna slouží pro barevný a druhá pro černobílý tisk), jednodušší tiskárny s jednou hlavou (černou a barevnou kartridž je možno vyměňovat) jsou sice lacinější, avšak při tisku černé barvy soutiskem žluté, azurové a purpurové je kvalita tisku nižší a náklady na tisk jsou výrazně vyšší.

I - J

input

Anglické označení pro vstup. Používá se pro vstup dat do počítače, tedy i pro zadávání údajů uživatelem.

Insert

Klávesu Insert najdete na klávesnici mezi šesti klávesami nad kurzorovými šipkami. Je na ní nápis Insert nebo Ins. Používá se především v textových editorech k přepínání mezi režimem vkládání (nový text se vkládá na pozici kurzoru a původní text, který byl vpravo od kurzoru, se posouvá doprava) a režimem přepisování (každý nově napsaný znak nahradí jeden znak umístěný vpravo od kurzoru).

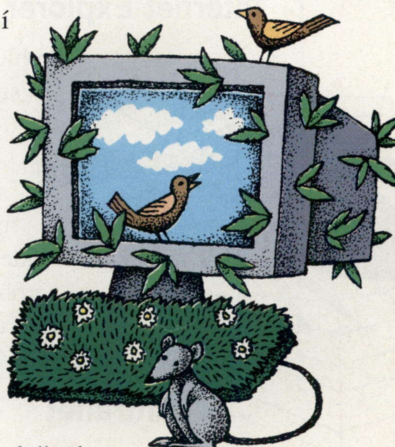
instalace

Jako instalace se označuje určitá příprava k provozu a může se týkat jak hardwaru, tak i softwaru. Proces instalace hardwaru se obvykle neomezuje jen na fyzické sestavení a propojení s ostatními částmi počítače, ale často je třeba instalovat i příslušný obslužný program. Instalace softwaru spočívá především ve zkopírování jednotlivých částí programu z diskety nebo CD-ROM na pevný disk počítače a dále ve vzájemném přizpůsobení programu a počítačového systému. Často jde o složitý proces, při kterém není možno spoléhat na uživatele, že jej provede úplně a správně. Proto (a samozřejmě také pro pohodlí uživatele) je naprostá většina současných aplikací vybavena tzv. instalačním programem, který celý proces automatizuje. Standardní název takového instalačního souboru je setup.exe.

instalační diskety

Když koupíte nějaký program, dostanete buď CD-ROM, nebo sadu instalačních disket. Tyto diskety bývají očíslovány. Při instalaci programu je potřeba vložit první z nich do disketové mechaniky a spustit instalační program podle pokynů z návodu k programu. Pak se řiďte pokyny instalačního programu, který vás postupně vyzve ke vložení dalších disket. Po instalaci programu se doporučuje vytvořit si kopie instalačních disket a originální sadu uložit na bezpečném místě.

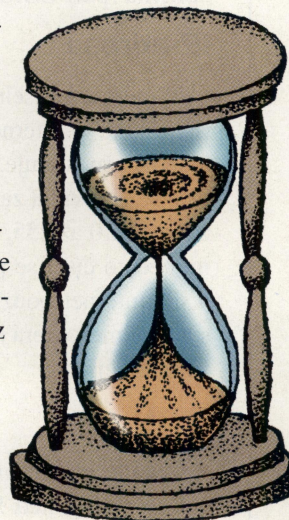

Intel

Americký výrobce procesorů (výkonného výpočetního jádra každého počítače). Jeho řada procesorů 8x86 se stala standardem pro dnešní počítače typu PC a jejich pokračovatelem jsou i dnešní procesory Pentium, Pentium Pro, Pentium MMX a Pentium II. Počítače typu PC mohou být vybaveny i procesorem od jiného výrobce. Ty, které mají procesor od Intelu, bývají označeny nálepkou s modrým nápisem „Intel Inside“.

interaktivní

Interaktivita je vlastnost, kterou mají především počítačové programy. Spočívá v tom, že uživatel může ovlivňovat běh programu. Tato vlastnost chybí například dnešní televizi, kde uživatel (divák) jen pasivně přijímá hotové dílo bez možnosti ovlivnit děj.

Internet

Internet je celosvětová síť propojených počí-

tačů, která je otevřená obecně všem zájemcům. Na Internetu běží řada síťových služeb, z nichž nejznámější a nejvíce využívané jsou elektronická pošta (e-mail) a www (world-wide-web nebo jen web). Internet je vnímán především jako prostředek pro přenos informací, a proto se o něm často hovoří jako o informační dálnici (nebo alespoň jako o jejím základu).

Internet Explorer

Prohlížeč internetovských stránek (webovský browser) firmy Microsoft. Internet Explorer je však celý balík programů, který umožňuje kromě prohlížení stránek například také práci s elektronickou poštou.

intranet

S rozvojem Internetu se zjistilo, že způsob zpřístupňování informací na Internetu a jejich propojení je vhodný i pro práci s informacemi v rámci jednoho podniku. Intranet je tedy vnitropodniková síť počítačů, využívající některé prvky Internetu.

Invex

Největší výstava informačních technologií patrně nejen v České republice, ale v celé střední Evropě. Koná se pravidelně každý rok v polovině října na brněnském Výstavišti.

I/O

Označení pro vstupně-výstupní zařízení, které vychází z anglických slov Input (vstup) a Output (výstup). Typickým vstupně-výstupním zařízením počítače je třeba komunikační zásuvka (port COM).

IP-adresa

IP-adresa je číselné označení počítače v síti (například v Internetu), které tento počítač jednoznačně určuje. Toto „rodné číslo" počítače se zpravidla zapisuje jako čtveřice čísel z rozsahu 0 až 255, např. 195.99.47.45. Kromě těchto čísel se pro označování počítačů v síti Internet používá navíc přehlednější systém jmen, která jsou pro uživatele srozumitelnější.

ISDN

Zkratka pro integrovanou síť digitálních služeb (Integrated Services Digital Network). V podstatě jde o systém, který umožňuje společný telefonní a datový přenos. Přenos dat po linkách ISDN je několikrát rychlejší než po běžných telefonních linkách.

ISO

Zkratka pro mezinárodní organizaci International Organization for Standards. Označení se používá i pro označení příslušných norem, které tato organizace v celosvětovém měřítku prosazuje. Nejvíce se u nás v současné době hovoří o prosazování norem řady ISO 9000, které se týkají obecných podmínek pro dosažení určitého standardu kvality výrobků a služeb.

Java

Java je programovací jazyk, jehož cílem je umožnit vývoj aplikací, které by mohly běžet na počítačích různých typů bez ohledu na jejich operační systém. Java se nejčastěji uplatňuje v síti Internet, kam jsou připojeny počítače všech možných typů a s různými operačními systémy.

jehličková tiskárna

U jehličkové tiskárny se barva přenáší na papír z barevné pásky mechanicky údery jehliček na pásku. Jehličky jsou umístěny v tiskové hlavě. Ta se pohybuje vodorovně nad papírem a po každém průchodu tiskové hlavy se papír na válci posouvá ve směru svislém. Princip je tedy podobný jako u psacího stroje. Jehličkové tiskárny se dělí podle počtu jehliček v tiskové hlavě. Nejběžnější jsou modely s devíti nebo čtyřiadvaceti jehličkami.

J - K

joystick

Přídavný pákový ovladač k PC na ovládání některých počítačových her. Je konstruován ve tvaru řídicí páky letadel a stejně reaguje na naklánění dopředu, do stran a dozadu. Joystick se připojuje do zvláštní zásuvky počítače (game portu). Změny polohy páky jsou převáděny na číselné hodnoty (jsou digitalizovány) a tyto číselné údaje přebírá řízený program. Joystick rovněž obsahuje jedno nebo více tlačítek, která se používají pro spuštění některých akcí (střelby v bojových hrách apod.).

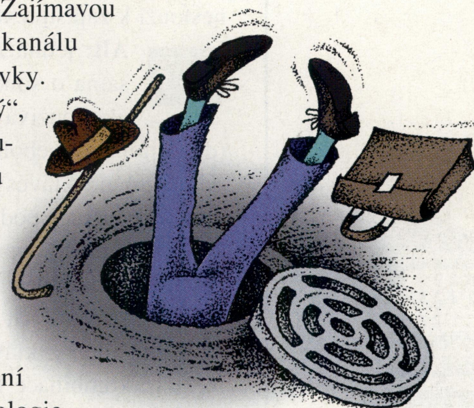

JPEG, JPG

JPG je typ obrazového souboru. Soubory typu JPG se používají především pro ukládání digitalizovaných fotografií, což je typ grafiky, pro kterou byl tento formát zvlášť vyvinut. Převedením obrázku do tohoto formátu se zmenší velikost souboru, ale může dojít ke snížení kvality obrázku, a to čím menší je soubor s výsledným obrázkem, tím horší je kvalita. Proto je formát JPG vhodný především tam, kde se s obrázkem nebude dále manipulovat. Obrázky ve formátu JPG se hojně používají na Internetu.

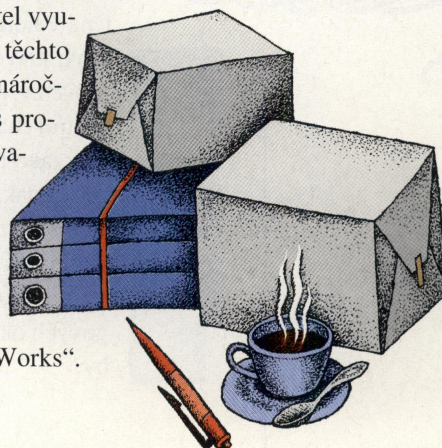
kanál

Zavedením kanálů se značně změnil přístup k využívání Internetu. Dosud totiž výběr informací závisel pouze na uživateli – ten určoval, které stránky chce vidět. Kanály umožňují poskytovatelům informací na Internetu, aby se sami podíleli na skladbě informací, které k uživateli putují. Principem definice kanálu je určení skladby stránek, které se – v případě, že si uživatel příslušný kanál „naladí“ – stahují k uživateli na disk. Toto stahování probíhá automaticky bez zásahu uživatele - tedy na pozadí činnosti počítače. V případě, že uživatel si chce obsah kanálu prohlédnout, jsou všechny informace připraveny již na jeho pevném disku a odpadá pomalé načítání stránek. Zajímavou možností je využití kanálu i jako spořiče obrazovky. Naladěný kanál je „živý“, to znamená, že neaktuální informace jsou opět zrušeny a nahrazeny novými – tento mechanismus se s výhodou uplatňuje především u kanálů, které poskytují aktuální zpravodajství. Technologie kanálů je poměrně nová a podporují ji jen nejnovější verze internetovských browserů (prohlížečů internetovských stránek).

kancelářské balíky

Pro řešení různých typů úkolů, se kterými se musí uživatel výpočetní techniky vypořádat, se postupně ustálila sada programů, která obvykle zahrnuje textový editor, tabulkový procesor, prezentační program a databázi. Tyto sady programů se prodávají společně pod označením kancelářské balíky (zahraniční produkty mívají v názvu slůvko „Office“). Řada takových balíků je k dispozici ve dvou verzích – ta jednodušší je bez databázového programu, verze s databází bývá označena jako profesionální (Pro nebo Professional). Mezi nejznámější kancelářské balíky na našem trhu trhu patří 602proKancelář, Microsoft Office, Lotus SmartSuite a Corel Office. Moderní kancelářské aplikace jsou již tak propracovány a obsahují takovou řadu funkcí, že běžný uživatel využije jen část možností těchto programů. Proto méně náročné uživatelé vystačí i s programy méně komplikovanými, které mají menší množství funkcí a jsou pro ně přehlednější. Tato nižší kategorie programů bývá označována též jako „Works“.

kernel

Označení pro základní výkonné jádro operačního systému.

keš (cache)

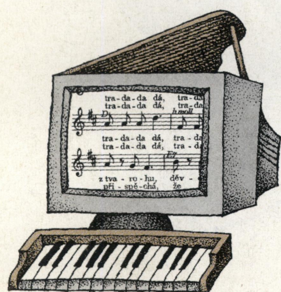
Keš je označení pro vyrovnávací paměť a je českou podobou anglického výrazu cache.

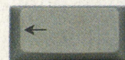
klávesy se speciálním určením

Řada kláves na klávesnici počítače, které neslouží k zápisu textu, má zvláštní určení:

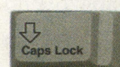
Alt: jedna z řídicích kláves, která sama o sobě nemá žádnou funkci, ale používá se v kombinaci s nimi (dává jim jiný neboli alternativní význam - odtud jméno klávesy). Všeobecně je vžita kombinace Alt + podtržené písmeno z řádku standardní nabídky programu; tato kombinace otevře příslušnou nabídku. Na klávesnici jsou dvě klávesy Alt a počítač často rozlišuje, která obou z kláves Alt byla stisknuta. Některé kombinace klávesy Alt s klávesou jinou proto fungují jen s tou „správnou" klávesou Alt.

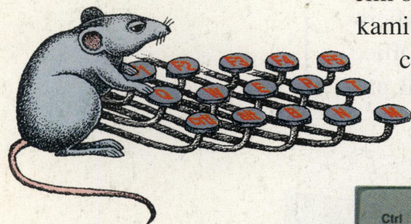

Bksp (backspace): posune textový kurzor o jedno místo vzad a obvykle zároveň smaže předcházející znak.

Break: označení pro kombinaci kláves Ctrl+Pause, která v některých programech způsobí ukončení akce, nebo i ukončení celého programu; často se ve stejném významu používá kombinace Ctrl+C. Tato funkce může být užitečná pro násilné přerušení běhu řady starších programů pro DOS, a to i v případě, že se zaseknou při běhu v dosovském okně operačního systému Windows.

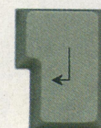
CapsLock: přepínač velkých písmen má podobný význam jako zámek přeřaďovače na psacím stroji – umožňuje tedy psát tzv. verzálkami (velkými písmeny). Na rozdíl od psacího stroje je však inteligentní a funguje jen s písmeny (bohužel však nezvládá velká písmena s diakritikou, umístěná v horní řadě klávesnice).

Ctrl: klávesa používaná dříve pro zápis tzv. kontrolních znaků (angl. control characters). Nyní je její význam podobný jako u klávesy Alt.

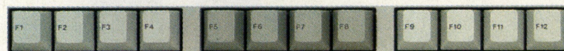
Delete: vymaže znak, který je vpravo od textového kurzoru.

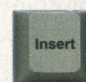
Enter: při psaní textu má význam konce odstavce, v dialogových oknech pak potvrzení volby.

Esc: klávesa Esc má nejčastěji takový význam, že zruší nějakou volbu nebo ukončí činnost (z anglického escape, utéci).

F1 až F12: tzv. funkční klávesy - tedy klávesy, jejichž význam je v každém programu jiný. Klávesy F1 až F12 je možno kombinovat s jinými řídicími klávesami (Alt, Ctrl, Shift) a zvýšit tak počet funkcí. Nejčastější funkcí klávesy F1 je vyvolání nápovědy.

Ins (Insert): přepíná režimy vkládání (insert) a přepisování.

Kurzorové klávesy: společný název pro klávesy, které posunují kurzor neboli ukazatel na obrazovce (čtyři šipky pro čtyři možné směry pohybu) nebo rolují obsah obrazovky vpřed či vzad (PageUp a PageDown pro pohyb po stránkách zpět a vpřed, Home pro pohyb na začátek řádku, obrazovky nebo dokumentu, End pro pohyb na konec řádku, obrazovky nebo dokumentu).

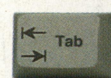
NumLock: přepíná tlačítka bloku číslic na kurzorové klávesy a obráceně. Má význam především tam, kde na klávesnici nejsou samostatné bloky kurzorových a číselných kláves (některé starší počítače, notebooky); kvůli kompatibilitě tuto klávesu najdete na všech klávesnicích.

Pause: pozastavení činnosti programu (například výpisu na obrazovku), při opakovaném sktisknutí akce pokračuje. Tuto funkci podporují jen některé programy.

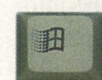
Return: jiné označení pro klávesu Enter.

Shift: přeřaďovač určený pro psaní verzálek a číslic. Používá se také v kombinaci s jinými řídicími klávesami a mění jejich význam.

Tab: při zápisu textu má význam tabulátoru, jinak se používá i pro přecházení mezi jednotlivými volbami dialogového okna nebo mezi částmi programu; tzv. zpětný tabulátor (kombinace kláves Shift+Tab) umožňuje obvykle procházet volby dialogového okna v opačném pořadí.

Windows 95 podporují klávesnice, které jsou určeny speciálně pro tento operační systém a které mají dvě další klávesy. Jedna je označena emblémem Windows a jejím stiskem otevřete nabídku Start. Na druhé z nich je symbol nabídky a stiskem této klávesy otevřete místní nabídku, jinak přístupnou obvykle po kliknutí pravým tlačítkem myši.

klávesová zkratka

Aby nebylo nutné pro některé často se opakující operace vždy vybírat příkaz z nabídek, bývá pro tyto operace nadefinována tzv. klávesová zkratka, tj. kombinace kláves, která příslušný příkaz spustí. Protože použití klávesových zkratek urychluje ovládání programu, říká se jim také akcelerátory nebo anglickým slovem shortcut <šortkat>. Používání některých klávesových zkratek se vžilo téměř všeobecně, např. F1 – nápověda, Ctrl+P – tisk. Řada programů také uživateli umožňuje, aby si klávesové zkratky pro určité funkce nadefinoval sám.

klipart

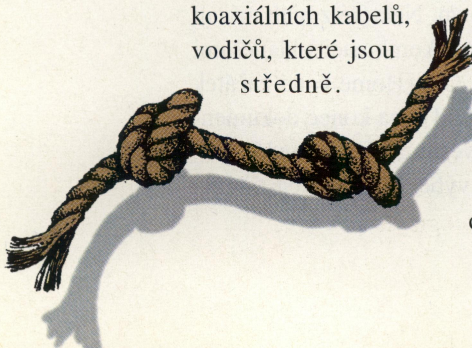
Předem připravený obrázek, viz heslo „clipart".

klon

Klon je část počítače (hardware), která je funkčně shodná se svým vzorem. Příkladem mohou být například procesory AMD nebo Cyrix (IBM), které jsou funkčně shodné s procesory vyvinutými společností Intel a které mohou intelovské procesory v počítačích typu PC nahradit. Klony bývají obvykle lacinější než originální výrobky původní značky a někdy mohou mít trochu jiné vlastnosti než jejich vzory. Klony, které napodobují určitý vzor, se často označují jako s tímto vzorem „kompatibilní".

koaxiální kabel

U obyčejné dvoulinky může být přenášený signál ovlivněn rušivými vlivy okolí, především elektromagnetickým rušením. Proto se v počítačových sítích často používá tzv. koaxiálních kabelů, tedy takových vodičů, které jsou umístěny souředně. V koaxiálním uspořádání je prvním vodičem izolovaný drát uprostřed kabelu a druhý vodič je tvořen souvislým drátěným opletením, které chrání vnitřek kabelu před elektromagnetickým rušením.

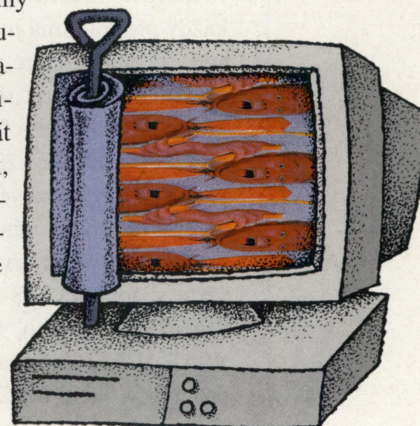

kompatibilita

V současné době působí na trhu s výpočetní technikou velké množství výrobců, z nichž řada se specializuje jen na určité komponenty. Vyrobený počítač pak pravidelně obsahuje díly, které pocházejí od různých firem, a proto je jedním z nejdůležitějších požadavků, aby jednotlivé komponenty spolupracovaly – tedy aby byly kompatibilní neboli slučitelné. To platí jak pro spolupráci různých částí hardwaru, tak pro spolupráci hardwaru se softwarem a různých programů navzájem.

komprese, komprimace

Komprese je metoda, která umožní směstnat určitý objem dat tak, aby zaujímal menší prostor. Principem většiny metod je nalezení opakujících se řetězců dat – například obsahují-li původní data třeba 50krát za sebou stejný znak, v komprimovaném souboru se neuloží 50 znaků, ale jen informace o tom, o který znak jde a kolikrát se má opakovat. Kompresi dat využívají tzv. archivační programy (PKZip, WinZip, ARJ atd.), které navíc umožňují více zkomprimovaných souborů uložit do jediného společného archivu. Komprimované soubory se používají pro přenosy po Internetu, pro zálohování nebo pro distribuci softwaru na disketách.

konektor

Konektory jsou zásuvky a zástrčky, kterými se navzájem propojují jednotlivé části počítače. Konektory najdete na konci každého kabelu a na zadní stěně skříně počítače či jiných zařízení.

kontextová nabídka

Kontextová nabídka (nebo též místní, lokální nabídka či lokální menu) je výběr určitých funkcí, které mají vztah k právě prováděné činnosti nebo k místu dokumentu, ve kterém se nachází kurzor. Pro vyvolání kontextové nabídky se vžilo kliknutí pravým tlačítkem myši nebo klávesová zkratka Shift+F10. Na klávesnicích určených pro Windows 95 slouží k vyvolání kontextové nabídky zvláštní klávesa ve spodní řadě.

kontextově citlivá nápověda

Kontextově citlivá nápověda je funkce programu, která umožňuje, aby se uživateli zobrazila nápověda, která odpovídá právě prováděné činnosti. Windows disponují prostředky, které umožňují, aby se kontextově citlivá nápověda použila; o tom, zda a jak bude skutečně v tom či onom programu realizována, rozhoduje tvůrce aplikace. Pro vyvolání kontextově citlivé nápovědy se často používá klávesová zkratka Shift+F1.

konverze souboru

Každá aplikace ukládá uživatelská data do souboru v jiném formátu. Je tomu proto, že každý program má jiné možnosti a že množství informací, které se do souboru ukládají, je různé. Konverzí souboru se rozumí jeho převedení do jiného formátu, tedy do formátu, který může využít jiná aplikace. Například konverzi textového souboru ve formátu MS Word do formátu WinText 602 můžete provést tak, že nejprve příslušný soubor otevřete v aplikaci MS Word a pak aktivujete funkci „Uložit jako“ a nastavíte typ souboru WinText 602. Jsou také speciální konverzní programy, které dokážou převést celou skupinu souborů naráz.

kořenový adresář

Kořenový adresář je adresář nejvyšší úrovně na každém disku a z tohoto adresáře vychází celá stromová struktura adresářů (ve Windows 95 se pro adresáře používá označení složka). Kořenový adresář není nijak pojmenován a pro jeho označení se používá znak „\“ neboli obrácené či zpětné lomítko (angl. backslash) – kořenový adresář na disketě je tedy například označen jako „A:\“. V anglických programech se pro kořenový adresář používá termín „root directory“.

kreslení od ruky

Většina grafických programů je vybavena funkcí, která umožňuje kreslit čáry nebo objekty od ruky. Kreslit od ruky je možno pouze s ukazovacím zařízením – lze samozřejmě použít i myš, pro profesionální práci je však vhodné pořídit si grafický tablet, který umožňuje kreslit pomocí speciální „tužky“.

kryptografie

Šifrování. Používání počítačových sítí k přenosu informací s sebou nese riziko, že takový přenos může být „odposlechnut“ nepovolanou osobou a následně zneužit. Zvláště při přenosu informací obchodního charakteru (například v bankovnictví) je potřeba ke zvýšení bezpečnosti používat kryptografických metod, které umožňují přenos informací v šifrované podobě.

kurzor

Kurzor je malý grafický symbol, který na obrazovce znázorňuje aktuální polohu ukazovacího zařízení (myši, touchpadu, tabletu apod.). Nazývá se též ukazatel myši. Tvar kurzoru se může měnit podle toho, jakou úlohu právě počítač řeší, nebo podle toho, ve které části obrazovky se kurzor nachází. Programy na zpracování textu mívají ještě jeden kurzor (obvykle ve tvaru blikající svislé čárky), který označuje místo, kam se bude vpisovat text, vkládaný z klávesnice. Kliknutím myší je obvykle možno přesunout textový kurzor na pozici grafického kurzoru. V textovém uživatelském rozhraní (DOS) má textový kurzor nejčastěji podobu blikajícího podtržítka nebo obdélníčku.

kurzorové klávesy

Klávesy, které slouží k ovládání umístění textového kurzoru, nazýváme kurzorové klávesy. Patří mezi ně šipky, klávesy Home, End, PageUp a PageDown. Některé z nich mívají i posunutý význam v kombinaci s klávesami Ctrl a Shift (např. Ctrl+Home = na začátek dokumentu, Ctrl+End = na konec dokumentu; ve spojení s klávesou Shift se obvykle provede automatický výběr příslušné části textu do bloku).

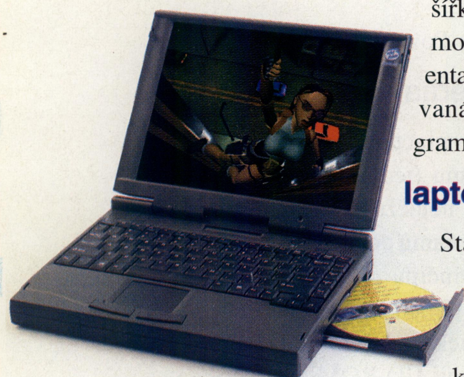
L – M

LAN

Tato tři písmena jsou zkratkou z anglického Local Area Network (lokální síť nebo místní počítačová síť). Jsou to takové počítačové sítě, které mají plné propojení mezi stanicemi. To znamená, že uživatelé mají také možnost komunikovat přímo mezi sebou, a ne pouze přes centrální počítač. Lokální sítě umožňují sdílet soubory, data, disky a periferní zařízení, např. tiskárny, a též umožňují provozovat elektronickou poštu.

landscape <landskejp>

Anglické označení orientace stránky na šířku (při tisku). Druhou možnou orientací je orientace na výšku, označovaná v anglických programech jako „portrait“.

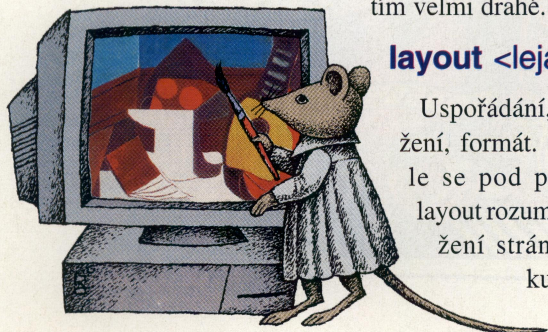

laptop

Starší typ přenosného počítače, většího a těžšího, než jsou současné notebooky.

laserová tiskárna

Laserová tiskárna pracuje na principu fotoválce, na němž po osvětlení laserovým paprskem ulpívá (nebo naopak neulpívá – podle druhu použité technologie) práškový toner (barvivo). Toner se přenese z válce na papír a tepelně se na papíru zafixuje. Laserové tiskárny poskytují kvalitní tisk v dobrém rozlišení při nízkých provozních nákladech na jednu stránku. Na trhu jsou i barevné laserové tiskárny; ty jsou však zatím velmi drahé.

layout <lejaut>

Uspořádání, rozvržení, formát. Obvykle se pod pojmem layout rozumí rozvržení stránky dokumentu, tedy uspořádání textu, grafiky, velikost okrajů, řádkování apod.

LCD

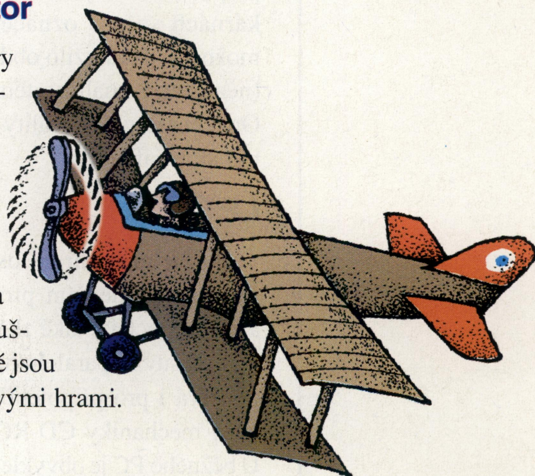
Jako LCD jsou označována zobrazovací zařízení pracující na principu kapalných krystalů (z anglického liquid crystal display). LCD-displeje mohou pracovat s minimálním odběrem energie – toho se využívá například v náramkových hodinkách. Pokud je potřeba, aby bylo možno údaje na displeji číst i při malém osvětlení, je možno použít LCD-displej, který se prosvětluje ze zadní strany. Displeje na bázi LCD se používají i v přenosných počítačích (noteboocích) a označují se jako DSTN.

LED-tiskárny

V poslední době se na trhu objevují obdoby laserových tiskáren; pracují na podobném principu jako laserové tiskárny, tedy na principu, kdy je ulpívání toneru na tiskovém válci řízeno světlem. Zdrojem světla však u nich není laserový paprsek, ale řada miniaturních světelných diod (LED, light emitting diode), umístěných nad celou šířkou válce. Tiskárna tak obsahuje méně pohyblivých mechanických součástí a je obvykle levnější. Průkopníkem technologie tisku pomocí tiskáren LED je firma OKI.

letový simulátor

Letové simulátory jsou speciální programy, které simulují řízení letadla. Kromě programů pro profesionální využití při výuce pilotů existuje na trhu i řada jednodušších programů, které jsou v podstatě počítačovými hrami.

link

Link nebo též hyperlink je anglické označení pro odkaz (též nazývaný křížový odkaz)

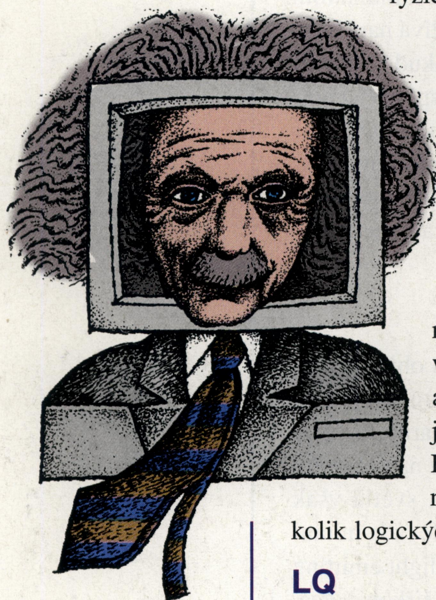
na jiné místo téhož nebo i jiného dokumentu. Používá se v dokumentech hypertextové povahy, jako je například nápověda ve Windows nebo na Internetu.

local bus <loukl bas>

Tímto termínem se označuje jeden ze standardů pro přenos dat mezi procesorem počítače a zásuvnými kartami (videokarta, síťová karta apod.). V současné době je tento standard nahrazen standardem PCI (a objevuje se i novější AGP); avšak i na novějších základních deskách mohou být k dispozici sloty pro karty starších typů.

logický disk

V každém počítači je jeden nebo více fyzických disků – disketová jednotka, jeden nebo více pevných disků, jednotka CD-ROM apod. Každé diskové jednotce je přiděleno jedno písmeno abecedy, které určuje tzv. logický disk. Standardně je disketová jednotka označena jako A, první pevný disk jako C, další disky mají další písmena. Pevný disk může být softwarově rozdělen na více oblastí a každá z nich může fungovat jako samostatný logický disk. Běžné bývá například rozdělení velkého pevného disku na několik logických jednotek.

LQ

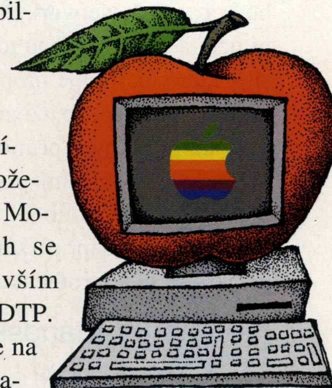
Zkratka pro anglické označení dopisní kvality tisku (letter quality). Tuto zkratku najdeme často na ovládacích panelech 24jehličkových tiskáren, kde označuje tlačítko pro přepínaní kvality tisku. Na 9jehličkových tiskárnách se pro označení nejkvalitnějšího možného tisku vžilo obdobné označení NLQ (near letter qualitiy, téměř dopisní kvalita). Opakem dopisní kvality je zběžný, konceptní tisk (draft).

LPT

Paralelní rozhraní osobního počítače se využívá především pro připojení tiskárny a odtud pochází také zkratka LPT (line printer). Zásuvka paralelního rozhraní se ovšem používá i pro připojení jiných zařízení (externí mechaniky CD-ROM, skenery apod.). U běžného PC je obvykle jediná zásuvka LPT, naštěstí však většina externích zařízení je uzpůsobena tak, že je možno zapojit více zařízení na jeden port za sebou. Komunikace prostřednictvím paralelního rozhraní je sice rychlejší než prostřednictvím rozhraní sériového (COM), avšak pro profesionální použití je vhodnější použít sice dražší, ale rychlejší připojení externích zařízení pomocí rozhraní SCSI.

Macintosh <mekintoš>

Počítače Macintosh jsou označovány také jako Mac nebo Apple - plný název je Apple Macintosh. Na rozdíl od tzv. IBM-kompatibilních počítačů, které jsou založeny na procesorech typu Intel, jsou počítače Macintosh založeny na procesorech Motorola. Macintosh se uplatňuje především v oblasti grafiky a DTP. V současné době je na trhu typ Power Macintosh, založený na výkonném procesoru PowerPC.

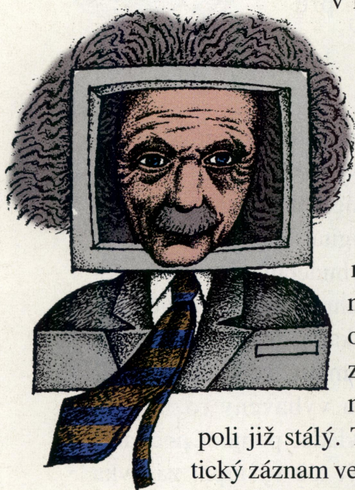
magnetická média

Záznamová média pracující na magnetickém principu záznamu (tedy podobně jako magnetofon) patří k nejběžnějším a nejlevnějším způsobům záznamu počítačových dat. Na magnetickém principu pracují diskety, pevné disky, disky ZIP nebo Jaz apod. Alternativou je např. optický záznam, uplatněný například v technologii CD-ROM. Nevýhodou magnetického záznamu je jeho nízká trvanlivost a nízká odolnost vůči elektromagnetickým polím.

magnetooptický disk

Magnetooptické disky využívají zvláštní techniku záznamu, při které se povrch média v místě záznamu nejprve ohřeje laserovým paprskem na vyšší teplotu, při které se stává magneticky citlivým, a pak se informace zaznamená pomocí magnetického pole. Po ochlazení je vzniklý záznam vůči vnějšímu magnetickému poli již stálý. To činí magnetooptický záznam velmi trvanlivým (stabilita záznamu se odhaduje na stovky let) a vhodným například pro zálohování a trvalé ukládání informací.

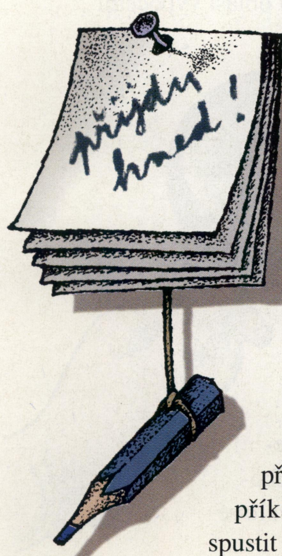

mail merge

Spojování textu (například dopisu) s údaji z databáze (například databáze adres) – viz heslo *hromadná korespondence*.

mainframe

Výkonný počítač, určený zpravidla pro řízení provozu větších podniků nebo institucí. Mainframe je schopen obsloužit větší počet uživatelů, kteří jsou k němu připojeni pomocí tzv. terminálů. Mezi největší výrobce počítačů typu mainframe patří společnosti IBM a Digital.

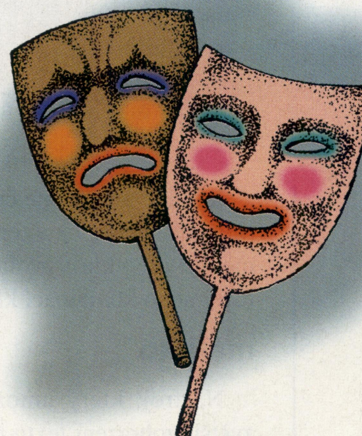

makro

Jako makro se obvykle označuje sled určitých operací (jako nejjednodušší případ je to sled kláves) nebo příkazů, které je pak možno spustit jako celek. Vyspělé textové procesory a jiné programy nezaznamenávají jen stisk kláves jako takových, ale také je převádějí na vlastní příkazy a tyto příkazy pak zaznamenávají. Makro je potom kratší nebo delší program, který může být následně i upraven.

maska

Maska je skupina znaků, která umožní (nebo naopak zakáže) určitou činnost. Nejčastěji se masky využívají v databázových aplikacích ve formulářích pro vstup dat. Například je-li ošetřeno vstupní maskou určité pole pro vstup dat, je možno do toho pole zadat jen údaje vyhovující určité struktuře – například maskou je možno omezit zadání jen na číselný údaj, kalendářní datum, text psaný jen malými písmeny apod.

matice

Matice (anglicky matrix) je skupina prvků (například čísel) uspořádaná do dvourozměrné struktury (tabulky s řádky a sloupci). Jako maticové uspořádání se označuje také uspořádání jehel nebo trysek v tiskárnách.

megabit <megabit>

Jednotka množství informace, 1 milion bitů. Vzhledem k tomu, že v oblasti počítačů se měří na mocniny dvou, jako megabit bývá označováno také 1 048 576 bitů (2^{20}).

megabyte <megabajt>

Jednotka množství informace, 1 milion bajtů (1 byte <bajt> má 8 bitů). Vzhledem k tomu, že v oblasti počítačů se měří na moc-

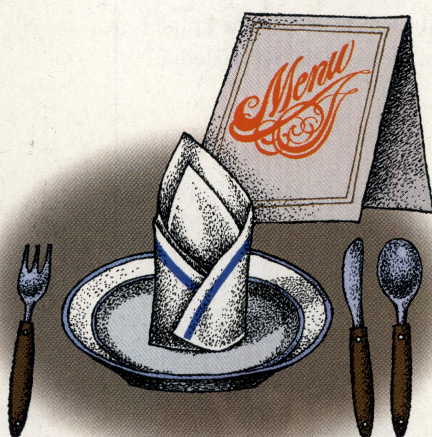
niny dvou, jako megabajt bývá označováno také 1 048 576 bajtů (2^{20}).

megahertz (MHz)

Jednotka kmitočtu – 1 milion hertzů (kmitů za sekundu).

menu

Nabídka příkazů se podobně jako nabídka jídel někdy nazývá menu. V aplikacích pro Windows se ustálily dva typy nabídek (menu). Hlavní nabídka je soustava roletových nabídek, jejichž jednotlivé hlavní části se zobrazují jako řádek v horní části okna programu. Hlavní nabídku je možno obvykle vyvolat klávesou F10. Místní (kontextová) nabídka je výběr příkazů, které se vztahují k právě prováděné činnosti nebo k místu, kde se nachází kurzor. Místní nabídku je možno obvykle vyvolat pravým tlačítkem myši nebo kombinací kláves Shift+F10.

měřítko

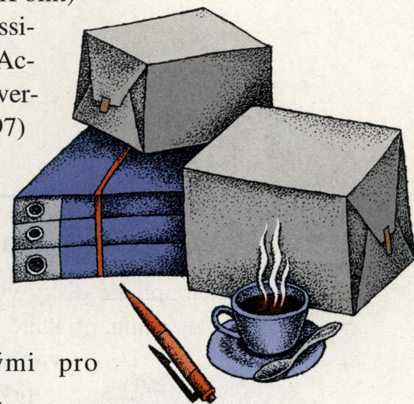
Nástroj, který umožňuje zmenšit nebo zvětšit zobrazení textu nebo určitého prvku, je označován jako měřítko nebo jako lupa; v anglických programech se často setkáme s označením zoom <zúm>.

Microsoft Corporation

V dnešní době patrně nejznámější a nejdiskutovanější firma z oblasti informačních technologií. I když nejde o celosvětově největší firmu (je daleko menší než např. IBM), podařilo se jí získat klíčové postavení hned v několika vzájemně souvisejících oblastech, jako jsou operační systémy (MS Windows), kancelářské aplikace (MS Office) a internetovské prohlížeče (MS Internet Explorer); dosti silné je i postavení v oblasti programovacích nástrojů a dalších softwarových produktů.

Microsoft Office

Tzv. kancelářský balík produktů firmy Microsoft, který jako základní součásti obsahuje textový editor (Word), tabulkový procesor (Excel) a prezentační program (PowerPoint) a ve verzi Professional i databázi (Access). Poslední verze (MS Office 97) se snaží o propojení se světem Internetu (má například nástroje pro práci s dokumenty určenými pro WWW stránky).

MIDI

MIDI způsobilo malou revoluci ve využití výpočetní techniky ve spojení s hudbou. Zkratka pochází z angličtiny a znamená Musical Instruments Digital Interface neboli digitální rozhraní pro hudební nástroje. V počítačích PC jsou rozhraním MIDI nejčastěji vybaveny zvukové karty. Využití MIDI při produkci hudby znamená, že (elektronické) nástroje, které jsou vybaveny rozhraním MIDI, je možno ovládat pomocí počítače. U nástrojů může být též výstupní zásuvka MIDI, která umožňuje, aby počítač snímal to, co hudebník hraje, a pomocí zvláštního softwaru může počítač i přímo psát noty podle toho, jak hudebník hraje. Specializovaný MIDI-software umožňuje hudbu skládat, tisknout noty, party, aranžovat apod. a prostřednictvím rozhraní MIDI i hotové či upravené skladby přehrávat.

mikropočítač

Pojem mikropočítač není přesně určen, resp. obsah tohoto pojmu se postupně vyvíjel tak, jak se vyvíjela sama oblast výpočetní techniky a informačních technologií. Dnes mikropočítač obvykle znamená jednoprocesorový počítač (zpravidla méně výkonný ve srovnání s osobním počítačem), který je určen pro domácí, výukové nebo speciální průmyslové využití.

M

mikroprocesor

Centrální procesorová jednotka počítače má podobu integrovaného obvodu s miliony výkonných jednotek (tranzistorů). Říká se jí také mikroprocesor nebo jen procesor. Mikroprocesor je umístěn na základní desce počítače (tzv. motherboard), se kterou je propojen tzv. systémovou sběrnicí, jíž procházejí data do paměti.

minipočítač

Kategorie středně výkonných počítačů (vyšší stupeň než PC).

MIPS

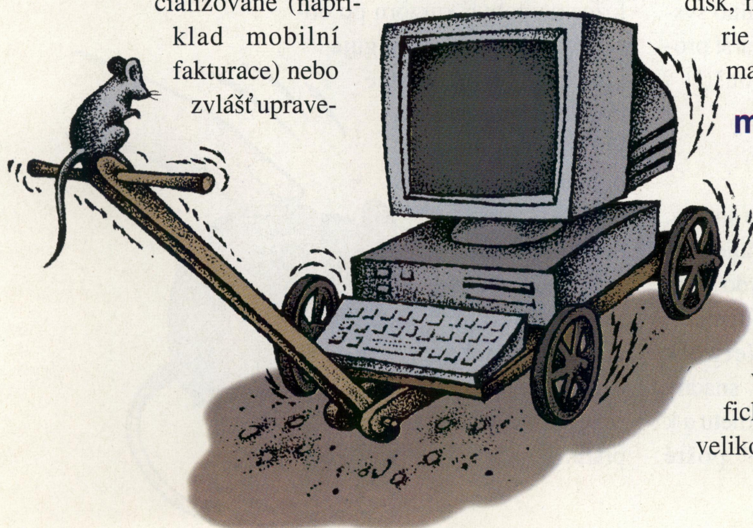
Jednotka výkonnosti počítače (v milionech instrukcí za sekundu).

MMX

Řada procesorů Intel Pentium, které byly rozšířeny o multimediální podporu, nese označení MMX. Procesory tohoto typu mohou přinést asi 10% zvýšení výkonu oproti „nevylepšeným“ modelům.

mobilní počítače

Počítače, které jsou schopny pracovat v terénu, aniž jsou připojeny ke zdroji síťového napětí. Obvykle se tímto termínem nerozumějí běžné notebooky, ale spíše počítače pro průmyslové využití, často specializované (například mobilní fakturace) nebo zvlášť upravené a mechanicky stabilní (existují i vodotěsné modely).

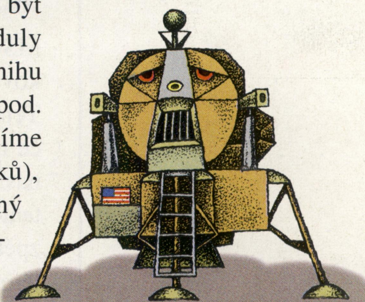

modem

Modem je zařízení, které umožňuje propojit počítače prostřednictvím telefonní linky. Dnes se modem používá především pro připojení k Internetu. Existují modemy umožňující přenášení faxových zpráv (faxmodemy). Z hlediska konstrukčního existují modemy interní (jako karty vkládané do základní desky), externí (k připojení přes sériový port) a modemy v podobě tzv. PC-karet (dříve označované jako PCMCIA), určené pro notebooky. Typická rychlost je dnes 33,6 kb/s, což je i rychlost připojení, kterou podporuje většina poskytovatelů internetovských služeb.

modul

Výměnný nebo rozšiřující prvek. Tzv. modulárně koncipovaný software umožňuje provozovat systém celý nebo jen jeho části (moduly), popř. může být takový systém o další moduly rozšiřován nebo jednotlivé moduly mohou být vylepšovány nezávisle. Příkladem modulárního uspořádání softwaru může být třeba účetní software, který jako moduly může obsahovat doplňky, jako např. knihu faktur, knihu jízd, personální agendu apod. Modulární uspořádání u hardwaru vidíme často u přenosných počítačů (notebooků), kde některé hardwarové součásti (pevný disk, mechanika CD-ROM, další baterie apod.) mohou mít podobu vyjímatelných zásuvných modulů.

monitor

Výstupní zobrazovací zařízení počítače, konstrukčně připomínající televizní přijímač. Jeho velikost se měří jako velikost úhlopříčky obrazovky v palcích (1" = 25,4 mm). Za standardní je dnes považována velikost 15" a 17". Pro náročné grafické aplikace (CAD, DTP) je běžnou velikostí monitor o úhlopříčce 21". Zob-

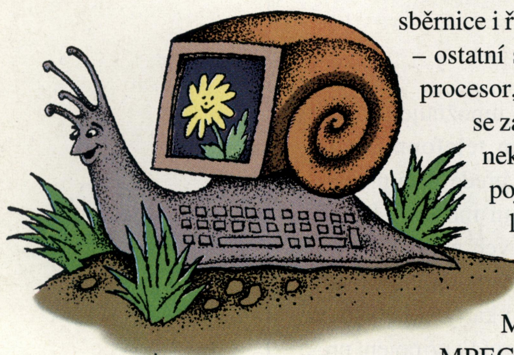
razovacímu zařízení u notebooků se říká displej.

morfování (morphing)

Postup používaný v počítačové grafice, kdy jeden obrázek postupně přejde v obrázek jiný.

motherboard

Základní deska počítače se nazývá často anglickým termínem motherboard nebo též mateřská deska. Její součástí bývá kromě sběrnice i řadič diskových mechanik – ostatní součásti počítače, jako je procesor, paměť a přídavné karty, se zasouvají do zvláštních konektorů (slotů) nebo se připojují mnohažilovými kabely (diskové jednotky).

MPEG

Multimediální formát MPEG je určen pro efektivní ukládání videosekvencí do souboru.

mrtvá klávesa

Mrtvá klávesa je označení pro klávesu, která sama nemá žádný význam, ale pozmění význam následně stisknuté klávesy. Jde např. o klávesy určené pro zápis diakritických znamének (háčků a čárek) nad velká písmena.

MS

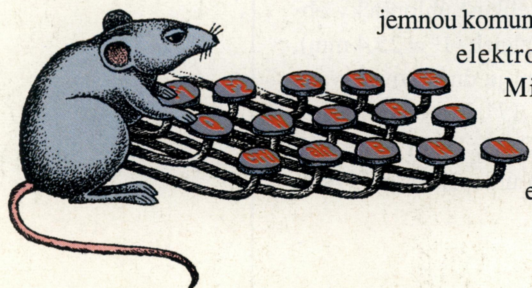
Neoficiální zkratka pro označení produktů firmy Microsoft (např. MS Windows 95, MS Word apod.).

MS-DOS

MS-DOS je vžitá zkratka pro označení diskového operačního systému firmy Microsoft. Tento operační systém byl určen pro počítače typu PC již od modelu IBM PC-XT. Od nástupu Windows 95 společnost Microsoft tento operační systém dále nerozvíjí. Díky tzv. zpětné kompatibilitě nového operačního systému s těmi předchozími je možné starší programy (určené pro MS-DOS) spouštět i v prostředí Windows 95.

MSN

Microsoft Network (MSN) je on-line služba, která uživatelům Windows 95 usnadňuje vzájemnou komunikaci a přístup do světa elektronických informací. Microsoft Network umožňuje mj. snadný přístup k Internetu a k elektronické poště (včetně Internetu). Pro přístup k síti Microsoft Network existuje ve Windows 95 zvláštní aplikace, reprezentovaná ikonou Microsoft Network (MSN) na pracovní ploše.

multimédia

Spojení audiovizuálních prostředků s výpočetní technikou se často označuje jako multimédia.

multimediální počítač

Multimediální počítač je takový počítač, který umožňuje provoz multimediálních (audiovizuálních) programů. Protože multimediální aplikace patří zpravidla mezi výpočetně náročnější programy, musí mít multimediální počítač především dostatečný výkon; měl by mít i dostatečně výkonnou grafickou kartu (ta se často označuje jako grafický akcelerátor), nutnou pro zobrazení videa, podporu zvuku (zvukovou kartu, reproboxy) a mechaniku CD-ROM, protože právě na tomto médiu se multimediální aplikace distribuují.

multitasking

Multitasking je schopnost operačního systému současně provádět několik uživatelských úloh – tedy možnost mít spuštěno více aplikací současně. Jednotlivé úlohy ovšem neběží zcela nezávisle – operační systém se stará o rozvržení výpočetního výkonu procesoru pro jednotlivé úlohy. Nejjednodušším způsobem multitaskingu je tzv. přepínání úloh (task swapping), známé z Windows 3.1, tedy situace, kdy výpočetní výkon procesoru se postupně cyklicky přiděluje jednotlivým úlohám.

myš

Nejběžnější ukazovací (polohovací) zařízení je tzv. myš. Ve spodní části myši je snímací kulička, která převádí pohyb myši po podložce na pohyb kurzoru po obrazovce. Obdobně funguje i trackball. Je to vlastně myš ležící na zádech a kuličku, snímající pohyb, ovládáme prsty. U notebooků se vedle trackballu používá i tlakově citlivá destička (touchpad), která reaguje na pohyb prstu.

N-O

nabídka

Nabídka neboli menu příkazů je prostředek, který umožní zadávat příkazy, a tím i ovládat určitý program. Viz heslo *menu*.

nástrojová lišta

Nástrojová lišta je jiný název pro panel nástrojů. Vedle nabídek (menu) a klávesových zkratek je jedním z nejčastěji používaných prostředků pro zadávání příkazů v aplikaci. Panel nástrojů je pruh tlačítek, obvykle umístěný pod řádkem hlavní nabídky. Každé tlačítko představuje určitý příkaz, který se provede po kliknutí myší na příslušné tlačítko. Kromě tlačítek mohou být na panelu nástrojů i rozbalovací seznamy (například pro volbu písma nebo jeho velikosti). Některé programy podporují tzv. plovoucí panely nástrojů, tedy takové panely, které je možno umístit na libovolné místo na pracovní ploše.

nedělitelná mezera

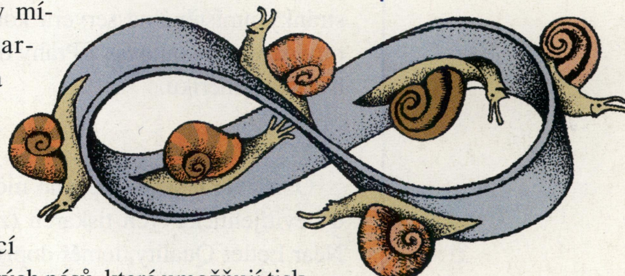
Při psaní textu se v běžných textových editorech zalomí text řádku v místě mezery mezi slovy. V některých případech ale může být takové zalomení nežádoucí. Nežádoucí zalomení může nastat třeba v případě, kdy by na konci řádku zůstala jednopísmenná předložka (například „v“ nebo „k“). Jiným příkladem, kdy je zalomení řádku nevhodné, je mezera mezi číslicí a jednotkou nebo i jiná spojení, která logicky patří k sobě (například Karel IV.). Aby se zamezilo uvedeným nevhodným zalomením řádku, byla zavedena tzv. nedělitelná mezera – tedy znak, který se jako mezera zobrazuje, avšak v programech, které umožňují automatické lámání na koncích řádků, se na tomto místě řádek nezalomí.

nedělitelná pomlčka

Podobně jako v případě mezery (viz předchozí heslo) se někdy láme řádek i v případě spojovníku, nacházejícího se uprostřed slova (např. propan-butan). Má-li se takovému zalomení zabránit, je třeba vložit znak zvaný nedělitelná (nebo pevná) pomlčka. Název „pomlčka“ je však v tomto případě použit nesprávně, neboť jde o spojovník.

„nekonečný“ papír

Pás papíru, obvykle příčně skládaný a perforovaný tak, aby jej bylo možno roztrhat na jednotlivé archy. Po stranách bývá opatřen vodicí (často rovněž odtrhávací) perforací, jejíž otvory zapadnou do traktorového podavače tiskárny. „Nekonečného“ pásu papíru se používá především při tisku rozsáhlejších úloh (balíky mívají 2500 archů) a na jehličkových tiskárnách. Existují i propisovací typy papírových pásů, které umožňují tisk s jednou až třemi kopiemi.

netiquette

Pravidla dobrého chování platí i na Internetu, kde je pro ně vyhrazen i speciální název – netiquette – který pochází ze spojení slov net (síť) a etiquette (etiketa). Každý uživatel Internetu je totiž do určité míry svým pánem a správci zařízení, která jsou součástí Internetu, dbají jen o technické aspekty při správě sítě. Dodržování určité etiky je často na dobré vůli uživatelů. Mezi nejčastější prohřešky proti dobrým mravům na Internetu patří rozesílání hromadných nevyžádaných e-mailů (tzv. spamming).

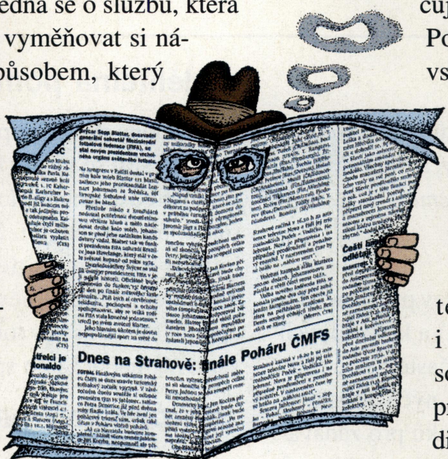
Netscape

Význačný výrobce softwaru určeného pro oblast Internetu. Mezi nejznámější produkty firmy Netscape patří Netscape Communica-

tor (v předchozích verzích nazývaný Navigator) – balík uživatelských programů, jejichž základem je internetovský browser (prohlížeč www stránek).

news

Jedna ze služeb Internetu, česky nazývaná diskusní skupina. Jedná se o službu, která umožňuje uživatelům vyměňovat si názory či zkušenosti způsobem, který připomíná elektronickou poštu – s tím rozdílem, že jednotlivé příspěvky a reakce na ně jsou přístupné všem uživatelům sítě. Diskusních skupin jsou tisíce a jsou členěny tematicky.

NIX

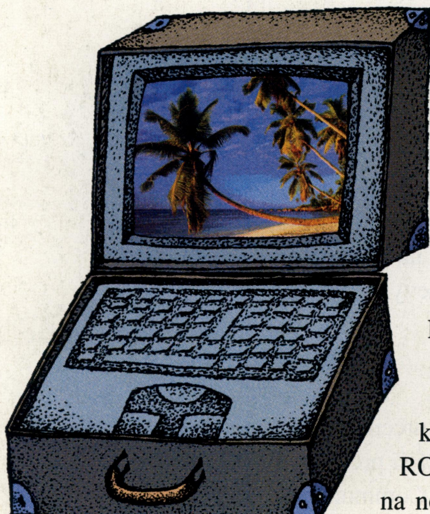
Sdružení českých poskytovatelů Internetu, které zajišťuje vzájemné místní propojení serverů, jež se realizuje v centru NIX v Praze na Žižkově. Takové propojení podstatně urychluje provoz v české části Internetu – před jeho zavedením mohly prohlížené www stránky umístěné na serveru konkurenčního provozovatele putovat z Prahy do Prahy třeba přes Ameriku.

NLQ

Označení nejkvalitnějšího možného tisku u devítijehličkových tiskáren (z anglického Near Letter Quality, téměř dopisní kvalita).

no-name <nounejm>

Neznačkový hardware se někdy označuje anglickým výrazem no-name – beze jména. Z toho vyplývá, že může jít o výrobky, které nejsou označeny jménem výrobce. Za výrobky této kategorie se často označují i výrobky, u nichž je sice výrobce uveden, avšak je to výrobce méně renomovaný.

notebook <noutbuk>

Přenosný počítač kategorie PC, jehož parametry se často vyrovnají běžným stolním počítačům. Moderní notebooky mají k dispozici i mechaniky CD-ROM. Mezi základní požadavky na notebook patří i nízká spotřeba energie – té se dosahuje mj. použitím speciálních typů procesorů, pracujících s nižším napájecím napětím.

nulový modem

Způsob přímého propojení dvou počítačů kabelem bez použití modemu se někdy označuje jako tzv. nulový modem. Použitý kabel má překřížený vstupní a výstupní vodiče, takže je pomocí speciálního softwaru možná obousměrná komunikace.

obnovení souboru

Ve většině operačních systémů – včetně DOSu i Windows 95 – se smazaný soubor fyzicky nevymaže, ale prostor, který tento soubor na disku zaujímal, je v rámci správy souborů označen jako volný. Znamená to, že až do doby, než je takto uvolněné místo skutečně přepsáno novými daty, je možno původní data obnovit. Ve Windows 95 je dokonce uživatelsky přívětivý mechanismus, který obnovení smazaného souboru zjednodušuje – koš. Zavedením mechanismu koše se mazání souboru rozdělí do dvou kroků. První krok, smazání souboru, způsobí, že se soubor nejprve „vyhodí do koše"; z koše je možno smazaný soubor opět „vytáhnout zpět". Až při druhém kroku, „vysypání koše", se soubor odstraní.

OCR

Zpracování textových informací promocí výpočetní techniky předpokládá, že tyto texty jsou k dispozici v elektronické podobě. I když se k tvorbě dokumentů stále více využívá výpočetní techniky, většina dokumentů stále koluje v „papírové" podobě. Problém, jak převést tištěný text zpět do elektronické podoby, řeší software pro optické rozpoznávání textu, označovaný zkratkou OCR (z anglického optical character recognition). Pomocí skeneru se obraz stránky nejprve převede do elektronické podoby jako obrázek. Program OCR pak v tomto obrázku rozeznává jednotlivá písmena a ta ukládá do textového dokumentu.

O-P

odkládací soubor

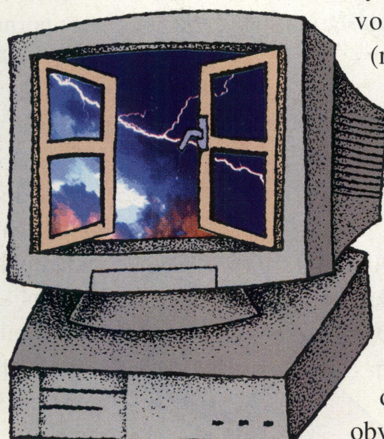
Procesor počítače může přímo pracovat jen s údaji, které má v operační paměti (RAM). Do operační paměti se ukládají data i programy, které s nimi pracují. Když se těmito programy a daty operační paměť zcela zaplní, operační systém část dat z operační paměti uloží do tzv. odkládacího souboru (anglicky swap file), aby operační paměť částečně uvolnil. Odkládání a opětné načítání obsahu paměti na pevný disk však nepříznivě ovlivňuje výkonnost systému – proto je výhodné mít operační paměť RAM dostatečně velikou, aby se potřeba na odkládání obsahu paměti do odkládacího souboru co nejvíce omezila.

odstavec

Ve většině textových editorů označuje odstavec úsek textu zakončený pevným zalomením řádku, vloženým stiskem klávesy Enter. Pro odstavec je obvykle možno definovat řadu společných formátovacích vlastností (řádkování, okraje, mezeru před odstavcem a za ním).

OEM

Zkratka OEM (z anglického original equipment manufacturer) znamená výrobce originálního zařízení, které se prodává společně s jinými výrobky a často také pod značkou konečného prodejce. V praxi se touto zkratkou označuje software (nebo hardwarové doplňky), který se prodává jako součást většího celku, například společně s novým počítačem. Software prodávaný společně s hardwarem jako OEM je obvykle výrazně lacinější (někdy až o 50 %), proto se při koupi nového počítače vyplatí zajímat se i o možnost současného zakoupení OEM softwaru, především operačního systému nebo kancelářského softwaru.

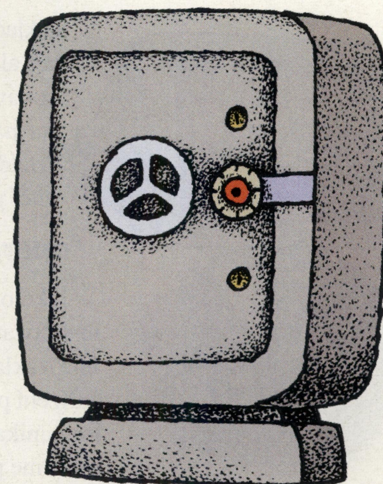

off-line

Způsob práce, při kterém uživatel není přímo napojen na síťové nebo datové prostředky nebo kdy není propojen s jiným zařízením.

ochrana proti kopírování

Prostředek, který zabraňuje rozmnožování dat nebo programů, popř. i prostředek, který znemožní pořízené kopie využívat. Jednou z možností je použití nestandardně formátovaných médií, která se správně přečtou jen za pomoci instalačního programu a u kterých není možno vytvořit běžnými prostředky identickou kopii. Další možností, jak chránit software proti nelegálnímu šíření, je tzv. hardwarový klíč – speciální průchozí zařízení, které se připojí na paralelní port a bez něhož není možné software provozovat.

ochrana proti zápisu

Prostředek, který zamezí zápis nebo přepis informací. Používá se především u přenosných záznamových médií, kde bývá řešen softwarově (například u mechanik ZIP) nebo mechanicky (uzavírací okénko u disket).

okno

Okno (anglicky window) je základním stavebním kamenem většiny grafických uživatelských rozhraní. Okno je pravoúhlý výsek obrazovky (nebo pokrývá celou obrazovku), který je obvykle možno po obrazovce posouvat nebo jehož velikost je možno měnit. Okno reprezentuje běžící program, obsahuje ovládací prvky a zprostředkovává výstupní informaci. Uzavřením okna se běžící program obvykle ukončí.

on-line databáze

Databáze, která je přístupná prostřednictvím počítačové sítě (např. na Internetu) a kterou její správce průběžně aktualizuje, takže je možno se vždy podívat na aktuální data.

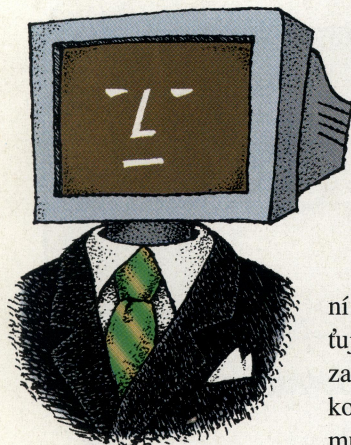
on-line komprimace

Komprimace „za provozu". Příkladem je volitelná komprimace disků ve Windows 95 – ukládaná data se komprimují a dekomprimují za běhu, tedy při zápisu a čtení.

on-line služby

Služby poskytované prostřednictvím počítačových sítí, především prostřednictvím Internetu.

operační paměť

Základní pracovní paměť, do níž se ukládají aktuální spouštěné programy a zpracovávaná data. Operační paměť je tvořena paměťovými moduly s čipy RAM (random access memory). RAM je paměť přístupná pro zápis i čtení.

operační systém

Jako operační systém se označuje základní softwarové vybavení počítače, které zajišťuje základní úroveň ovládání jednotlivých zařízení počítače a které umožňuje i základní komunikaci s uživatelem. Operační systém si můžeme představit i jako určitou vrstvu mezi hardwarem a uživatelskými aplikacemi: aplikace nepracují s hardwarovými zařízeními přímo, ale dávají požadavky operačnímu systému, který by měl vědět, „jak na to" v konkrétních případech. Příkladem může být tisk pod Windows – aplikace říkají operačnímu systému, co a jak chtějí vytisknout; konkrétní realizaci na určitém modelu tiskárny zajistí Windows. Výhoda je evidentní – každá tiskárna se instaluje na úrovni systému, a ne pro každou aplikaci zvlášť.

option <opšn>

Anglický výraz pro volbu, výběr z možností.

organizér

Elektronické zařízení nebo softwarový produkt určený pro řízení pracovního času, kontaktů apod. Základem organizéru bývá plánovací kalendář a adresář – správce kontaktů. Pokročilejší produkty umožňují spolupracovat v síti a umožňují plánovat v rámci pracovní skupiny (například vedoucí může naplánovat svým podřízeným společnou pracovní schůzku na nejbližší termín, který nemá nikdo z týmu obsazen).

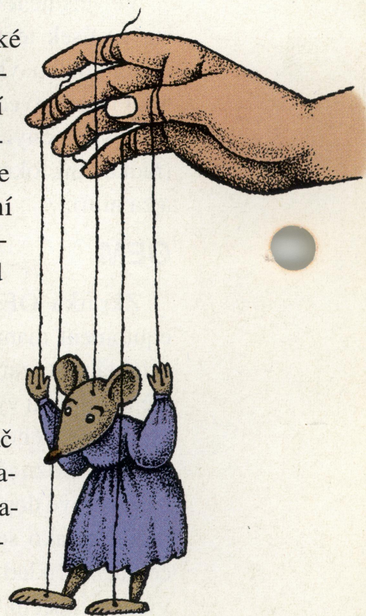
OS/2

Operační systém pro osobní počítače původně vyvíjený firmami IBM a Microsoft; Microsoft však od spolupráce odstoupil a věnoval se již jen jeho úspěšnějšímu bratříčkovi – Windows. OS/2 byl v řadě systémových vlastností lepší než Windows (multitasking, stabilita při provozu), v masovém měřítku se však neprosadil.

ovládací panely

Řídicí centrum ve Windows 95 se nazývá Ovládací panely a je přístupné pomocí příkazu Nastavení z nabídky Start. Otevřené ovládací panely mají podobu okna s ikonami, které zpřístupňují ovládání jednotlivých komponent systému, jako je síť, instalace tiskáren, ovládání obrazovky, instalace hardwaru apod. Řada hardwarových nebo softwarových ovladačů při instalaci přidává do okna ovládacích panelů vlastní ikonu.

ovladač

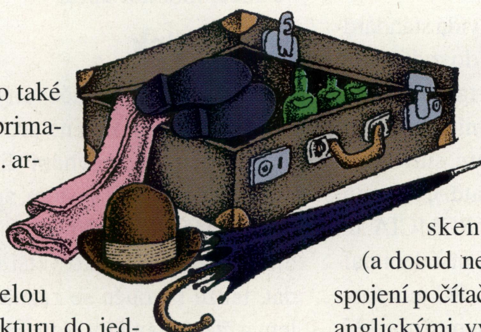
Ovladač (používá se také anglický termín driver <drajvr>) je software, který slouží ke konfiguraci a ovládání externího zařízení. Ovladače standardních typů zařízení jsou obvykle již součástí operačního systému (například ovladač myši nebo klávesnice).

pád systému

Stav systému, kdy počítač nebo aplikace nemůže pokračovat v normální práci a „zasekne se". Nejčastějším případem pádu systému jsou problémy se správou paměti, kdy se aplikace pokouší zapisovat do nedovolené paměťové oblasti (takzvané chyby obecné ochrany), jako je například oblast paměti, kterou si vyhradila jiná aplikace. Další příčinou pádu může být logická chyba v programu, která může způsobit nekonečnou smyčku při vykonávání programu (zaseknutí programu).

P

pakování

Pakování nebo také zabalení je komprimace souboru do tzv. archivu (pakovat je také možno celou skupinu souborů nebo celou adresářovou strukturu do jednoho společného archivu). Zabalený archiv zabírá méně místa než původní soubory, tyto soubory však obvykle není možno používat přímo, ale je nutno je předem rozbalit (rozpakovat). Pro pakovaní se používají tzv. pakovací (komprimační, archivační) programy, jako je např. ARJ, PKZIP, WinZip, ZOO apod. „Zapakované“ soubory se používají při distribuci softwaru nebo dat na disketách nebo prostřednictvím Internetu. Archivy mohou mít různé formáty (podle použitého pakovače), mezi nejběžnější patří formát ZIP.

palmtop

Třída malých počítačů „do dlaně“, tedy podstatně menších, než jsou běžné notebooky. Palmtopy na rozdíl od notebooků nejsou plnohodnotnými počítači PC; přesto najdeme řadu softwarových produktů, které jsou určeny pro tento typ počítačů. Do oblasti menších přenosných počítačů vstoupila i firma Microsoft, která vyvinula speciální operační systém Windows CE.

paměťová karta

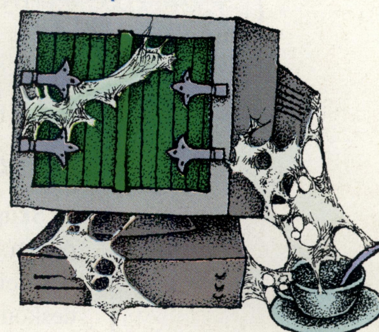

Zásuvné zařízení pro přenosné počítače nebo pro jiná elektronická zařízení, které rozšiřuje základní paměť. Používá se především u organizérů, palmtopů, digitálních fotoaparátů apod.

paralelní rozhraní

Rozhraní používané pro komunikaci s tiskárnami, externími mechanikami CD-ROM, CD-RW nebo ZIP, se skenery apod. Protože původní (a dosud nejčastější) použití je právě pro spojení počítače s tiskárnami, označuje se také anglickými výrazy LPT (line printer) nebo printer port.

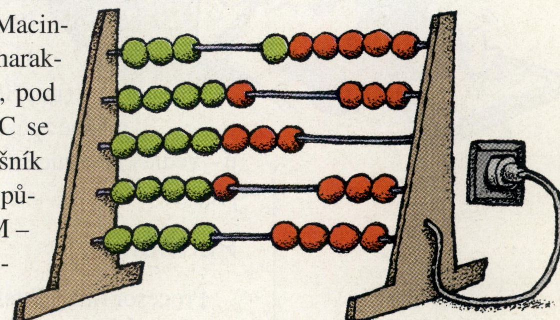
password

Anglický výraz pro heslo. Pomocí hesla se omezuje přístup k určitým službám, nejčastěji ke službám síťovým. Obvykle se zadává kombinace uživatelského jména a hesla, aby heslo neodkoukaly nepovolané oči; při jeho zadávání se obvykle nezobrazuje zadaný text, ale místo každého znaku hvězdička.

PC

Osobní počítač (z anglického personal computer), slangově nazývaný také pécéčko. Termín PC vznikl koncem sedmdesátých let v souvislosti s uvedením nového typu počítačů. Průkopníkem v oblasti osobních počítačů byla firma IBM, jejíž model s označením PC XT se stal vzorem tzv. IBM-kompatibilních počítačů. I když dnes existují i počítače zcela odlišné architektury (např. Apple Macintosh), které mají také charakter osobního počítače, pod označením počítač PC se většinou rozumí příslušník řady, který vychází z původního PC firmy IBM – tedy počítač s procesorem Intel (nebo kompatibilním) a s operačním systémem DOS/Windows.

PC-karta

Viz heslo PCMCIA.

PCI

Novější standard sběrnic osobních počítačů. Do těchto sběrnic je možno vkládat zařízení, pro něž je důležitá dobrá prostupnost dat (jde např. o grafické či síťové karty). V poslední době je PCI nahrazován novým typem sběrnice s názvem AGP.

PCMCIA

Zásuvná karta (velikost odpovídá standardní bankovní kartě), zasouvaná do zvláštního slotu v notebooku. Karta PCMCIA může nahradit řadu externích nebo interních zařízení (faxmodem, síťová karta, paměť, pevný disk atd.), zásadní rozdíl oproti vkládání PCMCIA do notebooku a oproti instalaci další karty do stolního PC je v tom, že karty PCMCIA je možno vkládat obvykle za provozu.

PCX

Přípona PCX se používá pro grafické soubory.

pen computer

Skupina počítačů určených pro ovládání perem. Tyto počítače nemají standardní klávesnici, ale jsou opatřeny tlakově citlivou deskou. Ta slouží pro zápis znaků, které se počítač snaží přečíst tak, jako by uživatel psal text pomocí klávesnice. Praktické uspořádání je nejčastěji takové, že vstupní tlakově citlivá deska je kombinována s výstupním zařízením (displejem). Rozměrově jsou počítače této třídy příbuzné tzv. palmtopům, tedy počítačům „do dlaně". Mezi jedny z nejúspěšnějších modelů počítačů ovládaných perem patří počítač Newton firmy Apple. U některých palmtopů (například PSION) se oba možné způsoby ovládání kombinují – vedle klávesnice mají i tlakově citlivý displej.

Pentium

Procesor firmy Intel, který nahradil procesor 486. Dalším rozšířením možností procesoru Pentium jsou modely označené jako MMX (tzv. multimediální rozšíření); pokračováním rozvoje čipů této řady jsou procesory Pentium Pro a Pentium II.

periferie

Souhrnné označení pro vnější zařízení počítače (tiskárny, modemy, myš, skener apod.), která nejsou nutná k jeho základní činnosti a která rozšiřují jeho možnosti. V širším pojetí se někdy jako periferie označují všechna zařízení počítače (kromě základní desky a procesoru), tedy i disky, paměť, karty, klávesnice, monitor apod.

pevný disk

Pevný disk (označovaný také jako hard disk) je zařízení určené pro ukládání větších objemů dat. Na pevném disku je zpravidla umístěn i operační systém, spouštěný při startu počítače. Na rozdíl od disket se u pevného disku používá daleko větší hustota záznamu dat, takže kotouče se záznamovým materiálem a čtecí hlavičky jsou umístěny v pevném prachotěsně uzavřeném pouzdře. Pevný disk je zpravidla umístěn uvnitř počítače a je spojen se základní deskou. Existují ovšem i vnější pevné disky; ty je možno připojit pomocí paralelního rozhraní a čtení a zápis je v takovém případě daleko pomalejší.

Photo CD

Specifikace formátu firmy Kodak, určená pro ukládání obrazových informací (fotografií) na disk CD-ROM.

PIN

Osobní identifikační číslo (z anglického personal identification number). Jedná se o číselný kód, pomocí něhož se chrání například platební karty.

pirátská kopie

Nelegální kopie softwaru nebo dat.

pixel

Obrazovkový nebo tiskový bod, tedy nejmenší jednotka, kterou je možno zobrazit na monitoru nebo vytisknout na tiskárně.

plošný skener

Běžný typ skeneru, u něhož se skenovaná předloha položí na horní skleněnou desku lícem dolů a snímací zařízení se pohybuje pod skleněnou deskou. Výhodou tohoto typu je to, že se může skenovat i z rozměrných předloh (například z knih). V této třídě se vyrábí většina cenově dostupných přístrojů určených pro běžnou kancelářskou práci.

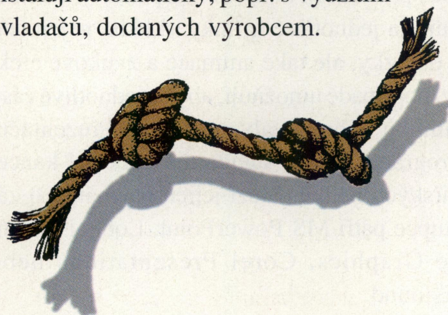
P

plotr, plotter

Výstupní zařízení původně určené pro tvorbu čárové grafiky. Kreslicím zařízením bylo pero (resp. více per různých barev), v současné době se pod plotrem rozumí velkoformátové tiskárny (tisknou na pás papíru šíře až 1 m), které používají stejnou technologii tisku jako inkoustové tiskárny.

plug and play <plag end plej>

Termín označující možnost pospojovat hardwarové a softwarové komponenty a hned je začít používat bez nutnosti rozsáhlých instalací nebo zaškolení (spojení plug and play znamená zapoj a hraj a má navodit analogii s hi-fi technikou, kde stačí jednotlivé komponenty propojit a rovnou je začít používat). Nejčastěji se termín plug and play používá ve spojení s Windows 95 – zařízení typu plug and play jsou systémem správně rozpoznána a odpovídající ovladače se nainstalují automaticky, popř. s využitím ovladačů, dodaných výrobcem.

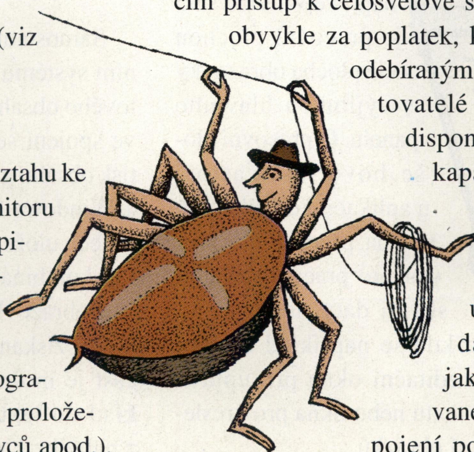

PnP

Zkratka pro plug and play (viz heslo uvedené dříve).

point

Anglický výraz pro bod. Ve vztahu ke konkrétnímu zobrazení na monitoru nebo při tisku má význam jako pixel (viz heslo pixel), jinak se bodem rozumí délková jednotka (1/72 palce, tedy přibližně 0,35 mm). V bodech se měří typografické parametry písma (velikost, proložení, řádkování, vzdálenost odstavců apod.).

pole

Obecně se polem rozumí takové místo na obrazovce, které je určeno pro zadání údaje. V databázích se pod pojmem pole nebo datové pole rozumí údaje, se kterými se zachází samostatně. Například v databázi adres by se každá jednotlivá adresa (tedy jeden databázový záznam) mohla skládat z různých polí, jako je např. jméno, příjmení, město, ulice atd.

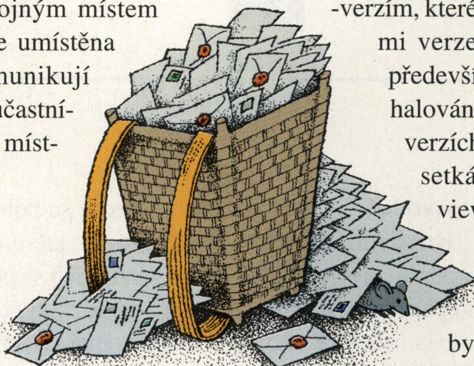
portable <portejbl>

Anglickým výrazem portable (přenosný) se označují přenosná zařízení, tedy zařízení, která je možno samostatně nebo jednoduše přemisťovat – ať již se jedná o počítače (notebooky), nebo o malé přenosné tiskárny, anebo o externí provedení zařízení (CD ROM, pevný disk). U softwaru znamená označení portable přenositelnost na jinou platformu (na jiný typ počítače s jiným operačním systémem).

poskytovatel připojení

Poskytovatel připojení k Internetu zabezpečuje individuálním osobám nebo organizacím přístup k celosvětové síti Internet, a to obvykle za poplatek, který je úměrný odebíraným službám. Poskytovatelé připojení sami disponují dostatečnou kapacitou napojení do některého ze světových internetovských uzlů, kterou pak dále prodávají jako tzv. komutované připojení (připojení pomocí telefonní

linky a modemu), nebo pronajímají tzv. pevné linky (trvalé datové spojení). Protože při připojení telefonní linkou se kromě poplatků za připojení k Internetu platí i telekomunikační poplatky za uskutečněné telefonní spojení, je vhodné, aby poskytovatel připojení disponoval takovým přípojným místem (telefonní ústředna, kde je umístěna řada modemů, které komunikují s modemem připojeného účastníka), kam je možno volat za místní telefonní poplatek.

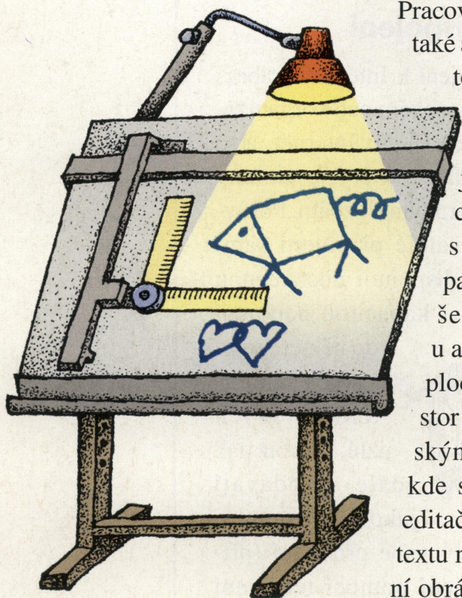
poštovní server

Počítače, které zajišťují odesílání a doručování pošty v počítačových sítích, se nazývají poštovní servery. Pod tímto pojmem se nechápe vždy jen fyzický počítač, ale také služba (tedy vlastně software), které na určitém počítači běží.

power management <paur menydžment>

Jedním ze zásadních parametrů u notebooku je délka provozu na baterie. Proto jsou notebooky standardně vybaveny systémem pro řízení spotřeby elektrické energie (power management). Tento systém sleduje činnost počítače a po určité době nečinnosti vypíná jednotlivé komponenty (pevný disk, displej), popř. „uspí" celý počítač tak, aby se co nejvíce ušetřila energie baterií. Protože například vypínaní disku může negativně ovlivnit výkon nebo pohodlí při práci, může obvykle uživatel některé parametry pro řízení spotřeby nastavit ručně.

pracovní plocha

Pracovní plocha (používá se také anglický termín desktop) je část obrazovky určená „pro práci", např. ve Windows 95 je pracovní plochou celá plocha obrazovky s výjimkou hlavního panelu. O pracovní ploše hovoříme často i u aplikací, kde pracovní plocha představuje prostor pro práci s uživatelskými daty, tedy místo, kde se například otvírají editační okna pro úpravu textu nebo okna pro kreslení obrázků.

preview <prevjú>

Jako „preview" se někdy označují předběžné verze softwaru, jejichž smyslem je ukázat veřejnosti nové technologie a nové možnosti. (Je zde mírný rozdíl oproti beta-verzím, které jsou také předběžnými verzemi, ale jsou určeny především pro testování a odhalování chyb.) V anglických verzích programů se někdy setkáme s příkazem Preview, který má význam tiskového náhledu, tedy zobrazí dokument tak, jak by měl vypadat po vytištění na tiskárně.

prezentační program

Přednášky, prezentace produktů nebo semináře byly dříve doprovázeny promítáním diapozitivů nebo fólií pomocí zpětného projektoru. Tím, jak se stále více využívá výpočetní techniky, objevily se i specializované programy, které umožňují nahradit výrobu diapozitivů nebo fólií promítáním obrázků z počítače. Základem těchto programů, označovaných jako prezentační, je tzv. snímek – tedy informace, která se vejde na obrazovku počítače a která může být promítána najednou. Moderní prezentační programy však daleko předstihují možnosti diapozitivů a umožňují na jednotlivé snímky vkládat nejen text a obrázky, ale také animace a zvukové efekty, popřípadě umožňují, aby se jednotlivé části snímků zobrazovaly postupně. Prezentační programy bývají standardní součástí kancelářských balíků. Mezi jejich nejznámější zástupce patří MS PowerPoint, Lotus Freelance Graphics, Corel Presentations nebo Astound.

PrintScreen <printskrín>

Samostatná klávesa, původně (v operačním systému DOS) určená pro vytištění textového obsahu obrazovky na tiskárně, resp. – ve spojení se speciálním ovladačem – i pro tisk obsahu grafické obrazovky. Ve Windows a Windows 95 způsobí stisk klávesy PrintScreen uložení snímku obrazovky do schránky; kombinace Alt+PrintScreen uloží místo celé obrazovky do schránky jen aktivní okno. Takto získaný snímek obrazovky nebo jeho část je možno vložit do dokumentu (například do textu ve Wordu) příkazem Vložit z nabídky Úpravy.

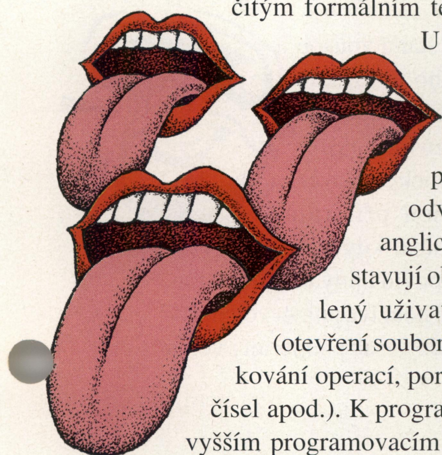
P - R

procesor

Procesor je ústřední součástí počítače a zajišťuje provádění všech operací nutných pro výpočty a pro běh operačního systému a aplikací. Kromě procesoru jsou na základní desce i jiné elektronické obvody, které procesor využívá (paměť, časovač, kontrolér přerušení, řadiče). Počítače typu PC jsou založeny na procesorech Intel řady 80x86, v současné době je nejběžnějším procesorem této řady model označovaný jako Pentium.

programovací jazyky

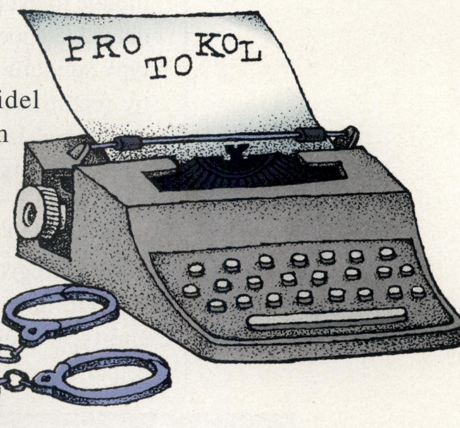
Programovací jazyky představují metodu, jak popsat úkol, který má počítač provést, určitým formálním textovým zápisem. U vyšších programovacích jazyků se pro zápis těchto úkolů používají příkazy, které jsou odvozeny z běžných anglických slov a představují obvykle nějaký ucelený uživatelský požadavek (otevření souboru, příkazy pro opakování operací, porovnávání velikosti čísel apod.). K programu napsanému ve vyšším programovacím jazyce musí existovat ještě tzv. překladač (kompilátor), který je schopen převést příkazy do strojových instrukcí, kterým „rozumí" procesor.

prohlížeč WWW

Prohlížeče WWW stránek se nazývají také internetovské browsery a slouží k zobrazování dokumentů na internetovských stránkách. Tyto dokumenty jsou přístupné prostřednictvím sítě Internet, přesněji řečeno službou WWW (world-wide web). Mezi nejznámější WWW prohlížeče patří Internet Explorer, Netscape Communicator (ve starších verzích nazývaný Navigator), Lynx (textový prohlížeč) nebo Opera. Internetovské browsery často sdružují více funkcí a umožňují přístup i k dalším internetovským službám (především k elektronické poště a diskusním skupinám, nazývaným též network news nebo jen news).

protokol

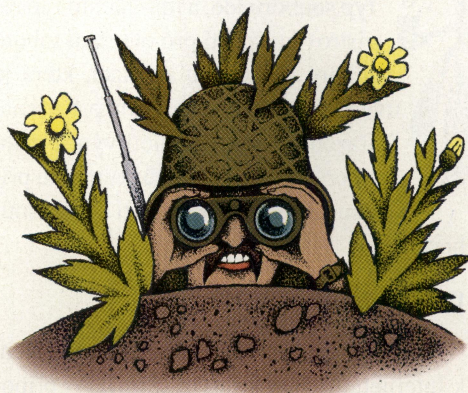
Protokol je souhrn pravidel (standardů), která určují, jakým způsobem spolu budou počítače nebo jiná zařízení komunikovat (předávat si data).

provider <provajdr>

Anglický termín provider označuje sice obecně poskytovatele určitých služeb, avšak snad díky bouřlivému rozvoji Internetu v poslední době se pod tímto termínem rozumí poskytovatel připojení do sítě Internet. Toto připojení může být buď trvalé (tzv. pevnou linkou), nebo prostřednictvím modemu a telefonní linky, které se označuje jako komutované nebo také dial-up. Při výběru vhodného providera je třeba uvážit nejen cenu, ale také technické parametry, kterými provider disponuje (přenosová kapacita a počet uživatelů, kteří se o ni dělí), a další poskytované služby (velikost poštovní schránky, prostor na serveru pro WWW stránky atd.).

průzkumník

Průzkumník je jednou ze základních programových součástí Windows 95 (v anglické verzi nazývaný Explorer). Je to základní prostředek pro správu souborů a služeb průzkum-

níka a využívá se třeba i pro zobrazení otevřených složek v pracovní ploše.

předběžné zobrazení

Většina současných programů umí předběžně zobrazit dokument v takové podobě, v jaké bude vytištěn na tiskárně. Tato volba se nazývá obvykle Náhled nebo v anglických aplikacích Preview <prevjú>.

přípona souboru

Soubory v počítači mají různé funkce - mohou to být programy, grafy, text, obrázky, databáze apod. Již v počátcích se jednotlivé typy souborů rozlišovaly pomocí tzv. přípony (cizím slovem extenze), což je skupina znaků umístěných za tečkou. Operační systém DOS umožňoval pro příponu maximálně tři znaky, ve Windows 95 jich může být i více. Každý typ souboru může být ve Windows 95 registrován a může mu být přiřazena určitá akce (viz následující heslo). Pro určité typy souborů se vžily standardní typy přípon:

Typ souboru	Používané přípony
Programy	EXE, COM
jednoduché textové soubory	TXT, DOC
soubory textových editorů	DOC, TXT, 602
Dokumenty tabulkových procesorů (grafy, tabulky)	XLS, WKS
Databáze	DBF, MDB
obrázky	BMP, JPG, GIF, TIF, PCX
HTML-stránky	HTM, HTML
video	AVI, MPEG, MPG, MOV
nápověda	HLP
zvuk	WAW, MID, MOV, MP3
záložní soubor	BAK

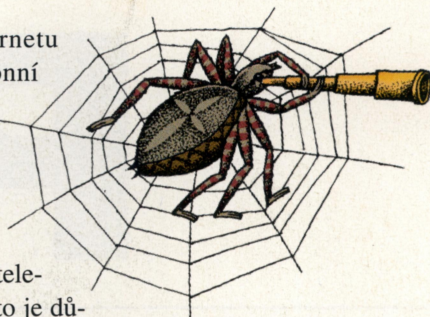
přiřazení typů souborů

Pokud dvojitě kliknete myší na ikonu určité aplikace (programu) v pracovní ploše nebo v okně průzkumníka, příslušná aplikace se spustí. Pokud dvojitě kliknete na jiný (třeba datový) soubor, Windows nejprve zjistí, o jaký typ souboru jde, a má-li tento typ registrován, spustí pro otevření tohoto souboru příslušnou aplikaci, která je uvedenému typu souboru přiřazena. Přiřazení aplikací jednotlivým typům souborů se provádí v průzkumníku příkazem „Zobrazit / Možnosti / Typy souborů“.

přístupové místo

Místo, které je možno použít pro připojení k Internetu (nebo i k jiným sítím). Při připojování k Internetu pomocí telefonní linky se kromě poplatků poskytovatelům připojení platí i poplatky za použití telefonní sítě. Proto je důležité, aby přístupové místo bylo blízko; připojení se pak uskuteční za místní, a ne za meziměstské hovorné.

public domain software

Jako „public domain“ <pablik domejn> se označují programy, které jsou určeny pro veřejné použití – je možno je tedy bezplatně používat, kopírovat a rozšiřovat a upravovat (autor vám dává program volně k dispozici). Příbuznými typy softwaru jsou freeware (autorský software, jejž je možno používat a šířit bez poplatků) a shareware (autorský software, který je možno šířit a testovat bezplatně, za jeho používání by se však již autorovi platit mělo).

pulzní volba

Pulzní volba je starší způsob vytáčení telefonního čísla, kdy každé vytáčené číslici odpovídá určitý počet pulzů (dříve generovaných mechanicky). Nověji se u telefonních přístrojů používá tónová volba, kdy každé vytáčené číslici odpovídá jiný akustický tón. U nás se standardně používá pulzní volba, novější digitální ústředny však podporují i volbu tónovou.

RAM

Jedná se o typ paměti, která umožňuje zápis a čtení, a v počítačích slouží jako hlavní, tzv. operační paměť, v níž jsou uloženy běžící aplikace (a potřebné součásti operačního systému) a dále pracovní data. Obsah paměti RAM je závislý na napájení – po vypnutí počítače se data z paměti RAM ztratí.

read only
<ríd ounly>

Anglický termín označující data určená pouze ke čtení – tedy taková, jež nelze editovat, měnit ani mazat.

R

reply

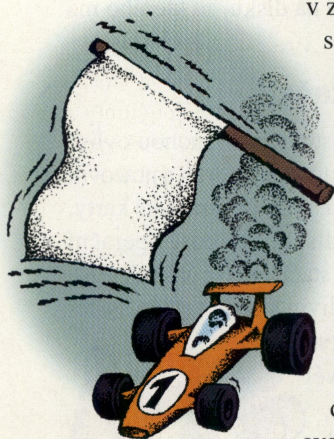
Programy pro práci s elektronickou poštou (e-mailem) mají obvykle funkci, která je určena pro odpověď na došlou poštu a která se v anglických verzích nazývá Reply (v českých se označuje jako „odpovědět“). Zprávy, které jsou odpověďmi, obvykle opakují předmět původní zprávy rozšířený na začátku o kód „Re:“, který označuje, že jde o reakci na původní zprávu.

reset

Jako reset se označuje uvedení určitého zařízení nebo softwaru do výchozího (původního) stavu. Má-li se resetovat počítač, znamená to ukončení činnosti všech programů a nový start operačního systému (viz též restart).

restart

Nové spuštění počítače, které je spojeno s novým zavedením operačního systému. Restart je možno provést v zásadě dvojím způsobem: hardwarově (tedy stisknutím tlačítka „reset“, nebo rovnou vypnutím a zapnutím hlavního vypínače) nebo softwarově (kombinací Ctrl+Alt+Del nebo příkazem daným operačnímu systému). Hardwarovému neboli „tvrdému“ restartu počítače je vhodné se vyhnout – jednak proto, že je spojen s napěťovým rázem, jednak proto, že může dojít ke ztrátě dat.

RGB

RGB je systém tvorby barevných odstínů ze tří základních barev – červené, zelené a modré. Z anglického označení uvedených barev (red, green, blue) pochází i označení tohoto systému. Libovolná barva může být v barevném schématu RGB vyjádřena kombinací tří základních barev tak, že pro každou barvu je uvedena hodnota mezi 0 a 100 % (maximální intenzita). Barevné schéma RGB odpovídá přímo způsobu, jakým se zobrazují barvy na barevném monitoru nebo v televizoru. Mimo RGB se používají se i jiná barevná schémata, jako např. schéma CMYK, které odpovídá ofsetovému tisku nebo míchání barev v inkoustových tiskárnách.

rolování

Posouvání obsahu okna (svislé i vodorovné), nejčastěji pomocí rolovacích (přetáčecích) lišt, umístěných na pravém a spodním okraji okna.

ROM

Druh paměťového čipu, jehož obsah je za běžného provozu určen pouze pro čtení (read-only memory) a neztrácí se při vypnutí počítače. Obsah paměti ROM se vytváří obvykle přímo při výrobě. Do čipů ROM se ukládají například znakové sady tiskáren nebo informace nutné pro start počítače. U kapesních počítačů, které nemají pevný disk, je na čipech uloženo programové vybavení.

root <rút>

Anglické označení pro tzv. kořenový adresář – hlavní adresář každého disku, a sice takový, který ani nemá žádné jméno a označuje se jen obráceným lomítkem (např. „C:\" je kořenový adresář disku C).

rozhraní Centronics

Paralelní rozhraní osobních počítačů, určené k datové komunikaci s perifeniími zařízeními (nejčastěji tiskárnami). Novější rozhraní typu Centronics umožňuje i datové spojení oběma směry. Obousměrné spojení s tiskárnou pak umožňuje nejen nastavovat parametry tiskárny z počítače, ale i – pomocí počítače – zjišťovat nastavené parametry tisku a provádět diagnostiku a údržbu tiskárny – tedy úkony dříve přístupné jen pomocí ovládacího panelu tiskárny. Pro připojení tiskáren se používá speciální kabel, rovněž označovaný jako Centronics.

rozlišení

Rozlišení je počet grafických bodů, které je schopno výstupní zařízení zobrazit na jednotku délky. U monitorů se místo délkové jednotky uvádějí hodnoty pro celou obrazovku (typická hodnota je dnes 800 bodů ve vodorovném a 600 bodů ve svislém směru). U tiskáren se používají hodnoty vztažené na jeden palec (25,4 mm) a vyjádření „body na jeden palec" nese zkratku dpi (dots per inch). U laserových tiskáren je běžná hodnota 600 dpi, u inkoustových 300 až 600 dpi.

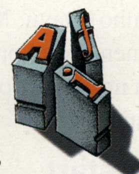
RTF

Formát textových souborů (plným názvem rich text format), vyvinutý firmou Microsoft. Jeho hlavním smyslem je možnost přenášet textové soubory včetně formátovacích informací nejen mezi různými textovými editory, ale také mezi různými počítačovými systémy. V praxi však přenos není vždy dokonalý, a sice proto, že některé textové editory svými formátovacími schopnostmi přesahují možnosti formátu RTF.

ruční skener

Ruční skener je určen k pohotovému skenování málo rozměrných předloh s malými nároky na kvalitu výstupu. U ručního skeneru se totiž čtecí zařízení, jehož šířka bývá od 10 do 20 cm, posouvá po předloze pohybem ruky a plynulost a rovnoměrnost tohoto pohybu určují i výsledek. Rozměrnější předlohy je třeba skenovat po částech a získané obrázky pak sesadit dohromady. Ruční skenery se často používají pro optické rozpoznávání znaků (OCR). Jejich výhodou jsou nízké pořizovací náklady a malé rozměry.

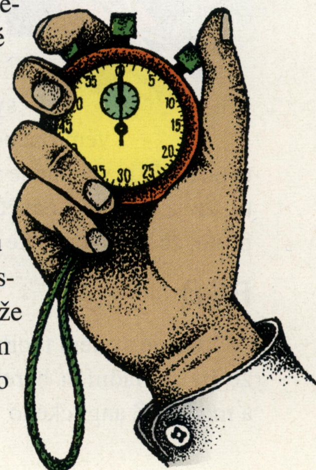
rychlost čtení

Pro posouzení rychlosti, jakou se čtou data z pevného disku nebo z mechaniky CD-ROM, je potřeba uvážit dvě hodnoty – tou první je tzv. přístupová doba a tou druhou je rychlost přenosu dat, tedy rychlost vlastního čtení. Přístupová doba odpovídá době, po niž hlava hledá to místo na disku, ze kterého má číst.

rychlost počítače

Celkovou rychlost počítače mohou ovlivnit všechny jeho komponenty: druh a pracovní frekvence procesoru, rychlost grafické karty, rychlost pevného disku, velikost operační paměti apod. Někdy stačí jedno z úzkých míst, které nepříznivě ovlivní výkon celého systému. U počítačových sestav bývají jednotlivé součásti voleny tak, aby si výkonově odpovídaly, pozor je však třeba dávat především při upgradu počítače, kdy pouhou výměnou základní desky a procesoru se může stát úzkým místem grafická karta nebo pomalý pevný disk.

Ř - S

řádkování

Jedním ze základních parametrů textových editorů je řádkování – svislá vzdálenost mezi řádky textu. Řádkování je možno zadávat buď relativně k velikosti písma (v procentech nebo v předdefinovaných násobcích jako jednoduché, 1 1/2 řádku, dvojité apod.), nebo v absolutních jednotkách. Druhý způsob, který zaručuje stejnoměrné řádkování nezávislé na střídavém použití velikosti nebo typu písma, se používá výjimečně a je vhodný například při sazbě do sloupců, kdy je potřeba, aby řádky v jednotlivých sloupcích nebyly posunuty proti sobě.

řazení

Základní činností, kterou musí být schopny provádět tabulkové kalkulátory, databázové programy a obdobné aplikace, je řazení podle abecedy. Při výběru programu takového typu je třeba dávat pozor, zda podporuje zvláštnosti českého řazení (písmena s diakritikou, písmeno „ch“, které se skládá ze dvou znaků). V současných aplikacích je tento problém obvykle již vyřešen, většinou je však třeba zvolit správnou verzi programu – buď lokalizovanou českou verzi, nebo anglickou verzi určenou pro středoevropský nebo východoevropský trh.

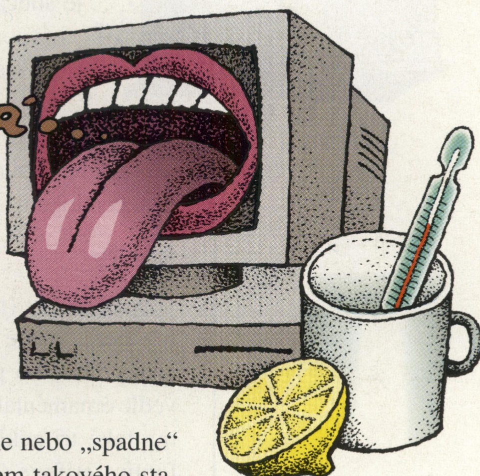
řez písma

Jako řez písma je označována sada znaků s jednotnou typografickou podobou. Řez písma se často označuje anglickým výrazem font. Přísně vzato, samostatným řezem jsou i varianty tučného a skloněného písma (kurziva), což se v běžné praxi tak přísně nerozlišuje. V počítači je každý řez písma uložen jako samostatný soubor, který obsahuje informace o vzhledu všech znaků. Ne vždy musí font obsahovat písmena – existují i řezy složené pouze ze symbolů a grafických značek (například známe fonty Symbol a Wingdings). Většina programů umožňuje, aby ke každému základnímu řezu písma bylo možno zvolit i jeho varianty (tučné, kurzivu, popř. i kombinace obou). Pokud takové varianty neexistují (například u výše zmíněného fontu Wingdings), počítač je nahradí typograficky méně dokonalou (vypočítanou) podobou.

ScanDisk

Program ScanDisk je systémová utilita Windows 95, která umožňuje prověřit, že soubory jsou na disku uloženy bezchybně. Při zápisu souborů na disk může totiž dojít k neočekávané chybě (třeba v případě, kdy se během zápisu na pevný disk počítač vypne nebo „spadne“ operační systém). Důsledkem takového stavu může být, že některé soubory nemusí být čitelné nebo že část disku může být nepřístupná. Program ScanDisk umí chyby na disku opravit, i když ne vždy k úplné spokojenosti uživatele (některé chybné soubory není možno obnovit). ScanDisk je vhodné používat periodicky (asi jednou měsíčně), obvykle společně s defragmentací disku. Program ScanDisk je možno vyvolat příkazem Start / Příslušenství / Systémové nástroje / ScanDisk.

schránka

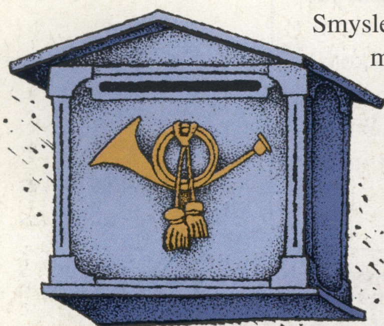
Schránka (odpovídající anglický termín, který se často používá i v češtině, je clipboard) je jedna ze základních systémových možností Windows. Schránka je určena k dočasnému uložení dat a je společná pro všechny běžící aplikace – proto je možné schránku používat i k přenosu dat mezi otevřenými aplikacemi.

schránka poštovní

Poštovní schránka je místo na serveru, kam se ukládá došlá elektronická pošta.

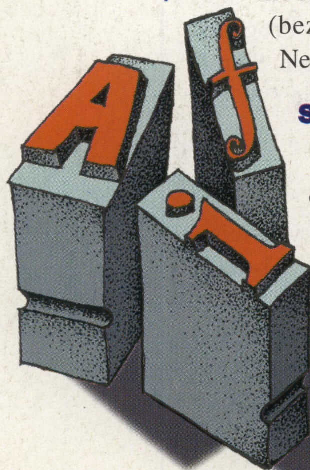
screen saver <skrín sejvr>

Screen saver nebo také spořič (správněji česky šetřič) obrazovky je program, který po určité době nečinnosti počítače způsobí vypnutí obsahu obrazovky (obrazovka zčerná) nebo začne promítat proměnné obrazce. Smyslem tohoto opatření bylo původně zamezit, aby promítáním stále stejného obrazu na monitor nedošlo k nerovnoměrnému opotřebení stínítka („vypálení“ obrazu). Moderní spořiče obrazovky (jako je například ten, který je součástí Windows 95) umožňují i úsporu elektrické energie tím, že po stanovené době přepínají monitor do úsporného režimu, popř. monitor i vypnou. Pro tyto funkce však musí být monitor uzpůsoben (bývá označen logem „Green power“).

serify

Jako serify (nebo též patky) se označují rozšířené konce tahů, kterými jsou tvořeny znaky určitého písma. Typografie rozlišuje vedle ornamentálního či „ručně psaného“ písma také tři základní kategorie fontů: serifové (patkové), bezserifové (bezpatkové) a neproporcionální (všechny znaky mají stejnou šířku). Ve Windows mají všechny uvedené typy svého zástupce: Times New Roman (písmo serifové), Arial (bezserifové) a Courier New (neproporcionální).

sériové číslo

Software i hardware je často opatřován tzv. sériovým (licenčním) číslem, které jednoznačně způsobem označuje daný exemplář instalačních disket (CD-ROM) nebo zařízení. U softwaru má sériové číslo význam pro identifikaci uživatele a může být důkazem nelegálního kopírování a rozšiřování. U hardwaru má význam především pro uplatnění záruky.

sériové rozhraní

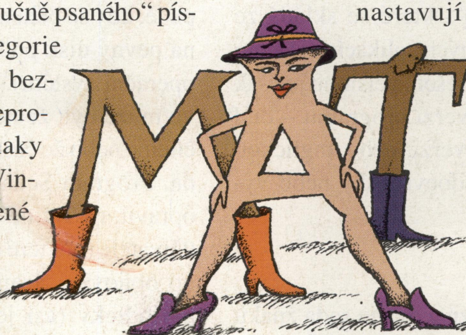
Sériové (komunikační) rozhraní je druh vstupně-výstupního rozhraní, které odesílá (přijímá) data a řídicí informace za sebou (tedy v sérii) po jedné lince. Počítač má standardně dvě sériová rozhraní, označovaná jako COM1 a COM2. Pomocí sériového rozhraní se připojuje například myš, modem nebo měřicí zařízení. Připojení sériových tiskáren je méně obvyklé, protože sériové rozhraní je pomalejší než rozhraní paralelní.

server

V lokálních počítačových sítích (LAN) se jako server označuje řídicí počítač, který spravuje předávání dat po síti a přístup k datům a periferním zařízením sítě. Serverů může být v síti i více a každý z nich může mít svou funkci (tiskový server, databázový apod.). Jako server se někdy označuje nejen počítač, ale také software – tedy služba, která na určitém počítači běží.

setup <setap>

Jako setup se označuje proces, při němž se nastavují parametry počítače, hardwarového zařízení nebo určitého softwaru. U softwaru se jako setup označuje i sama jeho instalace – instalační programy bývají pojmenovány „setup.exe“.

shareware <šerver>

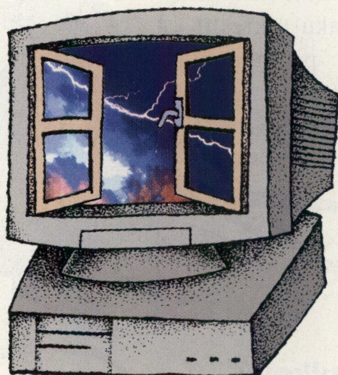
Shareware je software, který je určen svým zvláštním typem distribuce. Shareware je totiž možno volně šířit a testovat. K zaplacení licenčních poplatků je možno přistoupit až tehdy, kdy se uživatel rozhodne program skutečně používat. Někteří autoři sharewarových programů se neoprávněnému používání svého softwaru brání tím, že omezují dobu, po kterou je možno sharewarovou verzi používat, a plnou verzi programu zasílají až po zaplacení licenčních poplatků.

S-T

startovací disketa

Za normální situace startuje počítač z pevného disku. V případě hardwarové nebo softwarové chyby (například při poškození pevného disku nebo při poškození souborů operačního systému) je potřeba nastartovat počítač náhradním způsobem – nejčastěji pomocí diskety. Startovací (bootovací) disketa musí obsahovat operační systém, aby bylo možno spustit další programy (diagnostika, virová kontrola, práce s diskem apod.). V případě Windows 95 není možné

celý operační systém s grafickým uživatelským rozhraním spustit z diskety; startovací disketa obsahuje jen nejnutnější komponenty, které umožní pracovat v textovém režimu (režim DOS).

stavový řádek

Uživatelské rozhraní aplikací se ustálilo na klasickém rozvržení obrazovky tak, že ovládací prvky (menu a nástrojové lišty) jsou nahoře, pracovní plocha je uprostřed a stavové informace jsou dole jako tzv. stavový řádek (stavový pruh). Stavový řádek (anglické aplikace používají výraz status bar) obsahuje informace o zpracovávaném dokumentu (u textu je to např. číslo stránky, poloha kurzoru, indikace probíhajícího tisku) nebo o právě probíhající akci. Informace ve stavovém řádku se často mění velmi rychle a reagují na bezprostřední činnosti uživatele – často reagují třeba na polohu myši.

streamer <strímr>

Streamer je zařízení, které umožňuje uchovávat data na magnetickém pásku. Technicky připomíná páska do streameru magnetofonovou kazetu – data jsou uložena za sebou (sekvenčně) a z pásky je nemožné číst přímo tak jako např. u diskety nebo mechaniky CD-ROM. Zásadní výhodou streamerů je nízká cena za 1 MB uložených dat a vysoká kapacita pásky – ta se pohybuje v řádu jednotek až desítek GB. Tyto vlastnosti předurčují streamery pro archivování a zálohování dat.

studený start

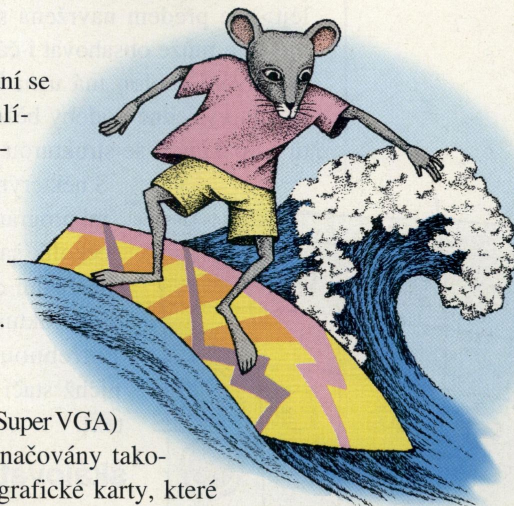
Start zařízení (počítače) po zapnutí do elektrické sítě, popř. po kliknutí na tlačítko Reset.

sublimační tiskárna

U sublimační tiskárny se barvy přenášejí na papír odpařením tuhého barviva (sublimací). Sublimační tiskárny se používají především pro kvalitní barevné výstupy, jedná se však o nákladnou variantu, která je vhodná skutečně jen pro speciální použití. Sublimačním tiskárnám dnes konkurují především moderní, barevné laserové tiskárny.

surfování

Jako surfování se označuje prohlížení obsahu Internetu (obdobným termínem je browsing nebo počeštěné „brouzdání“).

SVGA

Jako SVGA (Super VGA) jsou obecně označovány takové monitory a grafické karty, které mají lepší parametry než původní standard VGA (rozlišení 640 x 480 bodů, 16 barev).

systémové zdroje

Systém Windows pracuje s určitými svými prostředky – tzv. systémovými zdroji – zvláštním způsobem a vyhrazuje pro ně i zvláštní oblast paměti. Používáním velkého množství systémových prostředků (například instalováním velkého množství fontů) se výkon operačního systému snižuje a vyčerpání paměti určené pro systémové zdroje může způsobit, že nebude možno spustit další aplikace.

systémová disketa

Disketa, na níž je nahrán operační systém (nebo alespoň jeho určitá část). Systémová disketa může sloužit například ke startu počítače v případě poruchy pevného disku. Jiný název pro systémovou disketu je startovací disketa.

systémový soubor

Systémové soubory jsou základní soubory nutné pro start systému. Toto označení je také jedním ze čtyř možných vlastností (atributů), které je možno přiřadit diskovým souborům - tyto atributy jsou „systémový“ (anglicky system), „skrytý“ (hidden), „jen pro čtení“ (read-only) a „archivovat“ (archive). Při běžném výpisu obsahu adresářů (složek) se soubory s atributem „systémový“ nebo „skrytý“ nezobrazují.

šablony

Šablona (nazývaná též předloha, vzor nebo anglickým termínem template <templejt>) je předem navržená struktura dokumentu a může obsahovat i část jeho obsahu. Používání šablon má usnadnit uživatelům tvorbu výsledné podoby běžných dokumentů s opakující se strukturou nebo obsahem. S některými kancelářskými programy dostanete už několik šablon, například obchodní dopis, životopis nebo fakturu, které už mají potřebnou podobu a do nichž stačí doplnit vlastní text.

škálovatelná písma

Škálovatelná písma jsou písma, u nichž je možno plynule měnit velikost bez ovlivnění kvality vykreslení znaku. Škálovatelná písma jsou tvořena tak, že jsou dány úsečky a křivky, ze kterých jsou jednotlivé znaky vytvořeny. Opakem škálovatelných písem jsou písma bitmapová, konstruovaná vždy pro určitou velikost zobrazení.

tablet

Tablet je polohovací zařízení, které slouží podobně jako myš k ovládání pozice kurzoru na obrazovce. Tablet má podobu desky, jejíž aktivní část odpovídá ploše obrazovky, a pracuje společně se zvláštním perem (stylus), které drží uživatel v ruce a jehož pohybem po aktivní ploše řídí polohu kurzoru. Pero má tlakově citlivý hrot a ťuknutí na desku odpovídá obvykle stisku levého tlačítka myši. Některé kreslicí programy (CorelDRAW, Adobe Photoshop) navíc mohou reagovat i na sílu přítlaku a kreslit čáru proměnné tloušťky nebo proměnné barvy.

tabulkový procesor

Tabulkový procesor (nazývaný též tabulkový kalkulátor nebo anglickým termínem spreadsheet <spredšít>) je vedle textového editoru nejběžnějším programem pro obecné a kancelářské použití. Základním znakem tabulkového procesoru je, že pracuje s daty uspořádanými do tabulky. Do jednotlivých buněk tabulky lze kromě statických údajů (napsaných z klávesnice) vkládat i údaje, které se mají teprve vypočítat – například z obsahu ostatních buněk. Do buněk je tedy možno vkládat výpočtové vzorce, které mohou obsahovat i řadu pokročilých matematických a statistických funkcí. U současných tabulkových procesorů je možno údaje z tabulek prezentovat i pomocí grafů různých typů.

T–V

táhni a pusť

Překlad anglického výrazu drag and drop. Jde o technologii práce ve Windows spočívající v přesouvání objektů po pracovní ploše myší.

taktovací frekvence

Taktovací frekvence je frekvence (kmitočet), na které pracuje procesor (CPU) počítače. Taktovací frekvence je jedním z parametrů, které ovlivňují výkon procesoru, a tím i celého počítače.

taskbar

Taskbar je anglické označení pro hlavní panel ve Windows 95 a překlad tohoto termínu (lišta úloh) asi lépe vystihuje jeho funkci. Na hlavním panelu se kromě tlačítka Start vlevo a systémových údajů vpravo objevují též tlačítka, která odpovídají spuštěným úkolům (task).

template

Anglický výraz pro šablonu (viz výše).

toner

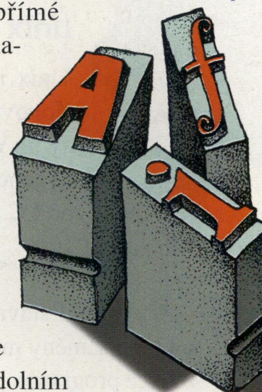
Toner je prášková barva, používaná v kopírovacích přístrojích, laserových a LED tiskárnách. Ve většině uvedených zařízení je toner umístěn v pevném plastikovém obalu (cartridge), který usnadňuje výměnu. Barevné laserové tiskárny a kopírky používají barevné tonery (žlutý, azurový, purpurový a černý) a barevný výtisk vzniká soutiskem těchto barev.

tónová volba

Tónová volba je způsob vytáčení telefonních čísel, při němž každé číslici odpovídá tón určité frekvence. Tónová volba nahrazuje starší způsob vytáčení telefonních čísel – pulzní volbu – kdy každé vytáčené číslici odpovídá určitý počet pulzů. Pulzní volba pochází z doby, kdy volba čísla byla prováděna mechanicky; moderní ústředny podporují kvůli kompatibilitě se staršími telefonními přístroji oba typy voleb.

toolbar

Toolbar <túlbar> je anglický výraz pro panel nástrojů neboli nástrojovou lištu. Panel nástrojů zpravidla obsahuje obrazová tlačítka pro jednotlivé funkce programu a umožňuje jejich přímé vyvolání. Většinou jsou tlačítka řazena vodorovně na pruhu, umístěném pod hlavní nabídkou programu. Novější programy bývají vybaveny tzv. plovoucími panely nástrojů, které je možno myší přetáhnout na libovolné místo pracovní plochy nebo je ukotvit na postranním či dolním okraji.

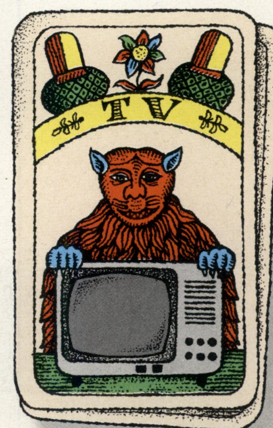

TrueType

TrueType je technologie pro práci s fonty (druhy písem) na počítačích typu Macintosh a PC. Fonty TrueType jsou tzv. fonty vektorové – to znamená, že jednotlivé znaky jsou vytvořeny jako určitý předpis, jakým způsobem se má znak složit z definovaných křivek. Každý znak se tedy vykresluje podle daného předpisu nezávisle na tom, jakou má velikost – díky tomu je možno u fontů tohoto typu plynule měnit velikost (říkáme, že jde o fonty škálovatelné).

TV karta

Využít monitor počítače ke sledování televize se přímo nabízí. Umožňuje to zařízení nazvané TV karta, které lze přidat do počítače. Někdy je TV karta kombinována přímo s videokartou.

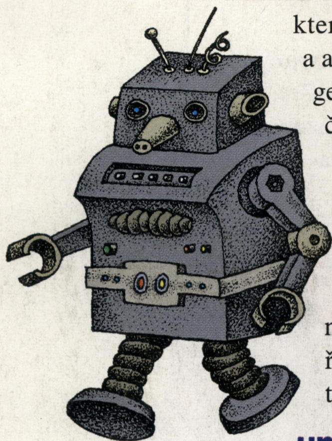
tvorba barev

Pro tvorbu barev se používá řada způsobů a tomu odpovídá i řada různých modelů. Nejběžnější je model RGB, který odpovídá míšení tří základních barevných odstínů světla (červená, zelená a modrá). Tento barevný model používají monitory nebo televizory.

Dalším modelem je CMY, v němž se barvy míchají ze složek azurové, purpurové a žluté. Tento barevný model používají například tříbarevné inkoustové tiskárny. Rozšířeným modelem je model CMYK, používající navíc barvu černou.

umělá inteligence

Výraz je znám i pod anglickým názvem artificial intelligence a zahrnuje vědní obor, který se zabývá tvorbou programů a algoritmů vykonávajících „inteligentní" úkony, např. tvorbou samoučících programů nebo expertních systémů.

unix

Unix je víceuživatelský a víceúlohový operační systém, vyvinutý již v roce 1969. Dnes existuje řada jeho variant (ten pro počítače typu PC se jmenuje Linux).

update <abdejt>

Vylepšení stávajícího programu jeho výrobcem. Změny mohou zahrnovat další nové funkce programu, popřípadě odstranění drobných chyb v produktu. V názvu se update většinou projeví jako změna čísla verze za desetinnou čárkou (často i na 2. desetinném místě). Legálním majitelům programu výrobce poskytuje update často zcela zdarma nebo jen s minimálním poplatkem, který zahrnuje především náklady na nová distribuční média.

upgrade <abgrejt>

Upgrade je výrazné povýšení stávajícího softwarového nebo hardwarového vybavení. Firmy nabízejí pro majitele starších verzí verzi novou za výhodných podmínek, např. za výrazně nižší cenu.

URL

URL je anglická zkratka označující adresu informace umístěné na Internetu. Například URL (adresa) stránek vydavatelství Vogel Publishing je http://www.vogel.cz/.

user name

Uživatelské jméno, pod kterým se uživatel připojuje do chráněného víceuživatelského systému.

uživatelské rozhraní

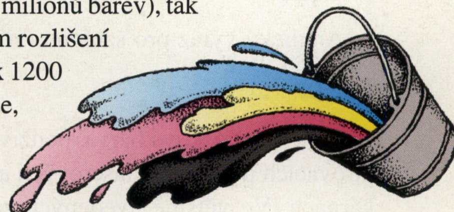
Uživatelské rozhraní je způsob komunikace programu s uživatelem. Nejstarší metodou je komunikace pomocí příkazové řádky (jako např. u operačního systému DOS), dnes rozšířené grafické uživatelské rozhraní je založeno především na intuitivním ovládání myší. Vyvíjejí se i jiné metody komunikace (ovládání hlasem). Odpovídající anglický termín pro uživatelské rozhraní je user interface <júsr interfejs>.

uživatelský program

Uživatelský program (nazývaný také aplikace) je software (softwarový balík), který je určen pro řešení určitých úkolů uživatele počítače. Příkladem mohou být programy na zpracování textu, databázové programy, účetnictví, grafické programy, hry apod. Kromě uživatelských programů musí být na počítači také systémový software (operační systém, ovladače apod.) – ten se stará o chod systému.

VGA

VGA zavedla firma IBM jako zobrazovací standard pro práci v grafickém režimu. Tehdejší pokročilý standard VGA, který představoval 16barevné zobrazení při rozlišení 640 x 480 bodů, byl však již dávno překonán. Pozdější rozšíření tohoto původního standardu spočívá jak ve větším počtu barev (až 16 milionů barev), tak i ve větším rozlišení (až 1600 x 1200 bodů). Vše, co přesahuje původní standard VGA, se často označuje souhrnným názvem SVGA nebo Super VGA.

víceprocesorový systém

Víceprocesorový systém je počítač, který je vybaven několika procesory, z nichž každý řeší samostatnou úlohu nebo podúlohu. Takový systém je schopen zpracovávat více úloh současně.

V-W

víceúlohový operační systém

Víceúlohový operační systém je takový operační systém, který umožňuje současný běh více programových aplikací. Taková schopnost se označuje často anglickým termínem multitasking. Schopnosti multitaskingu je dosaženo rozdělením výpočetního času počítače mezi spuštěné úlohy, čímž vzniká dojem, že několik úloh je zpracováváno zároveň.

víceuživatelské systémy

Jako víceuživatelské systémy se označují takové počítačové systémy, které jsou schopny zpracovávat požadavky několika uživatelů.

viewer

Anglický název pro prohlížeč – program, který umožňuje zobrazit data příslušné aplikace, avšak neumožňuje vytvářet nové soubory ani nedokáže existující soubory měnit.

vir, virus

Počítačový virus je zvláštní druh programu, který se nekontrolovaně šíří bez vědomé účasti uživatele a často má destruktivní účinky. Viry se rozmnožují a přenášejí nejčastěji tak, že se připojí k některému spustitelnému souboru; při spuštění takto „nakaženého“ programu se usídlí v paměti a nakazí další spouštěné programy. Existují speciální viry (tzv. bootsektorové), které napadají systémové oblasti pevných disků a disket a šíří se prostřednictvím „nakažených“ disket.

Visual Basic

Visual Basic je vývojové prostředí (speciální programovací jazyk) firmy Microsoft, které je určeno pro vývoj aplikací určených pro Windows 95.

vkládací režim

Vkládací režim je takový režim práce, kdy se text psaný na klávesnici vkládá na pozici textového kurzoru a znaky, které jsou vpravo od něj, se odsouvají doprava. Mezi vkládacím a přepisovacím režimem (kdy se znaky přepisují na pozici vpravo od kurzoru) se obvykle přepíná klávesou Ins.

voice mail

Přenos digitalizované nahrávky hlasového projevu pomocí elektronické pošty.

VRAM

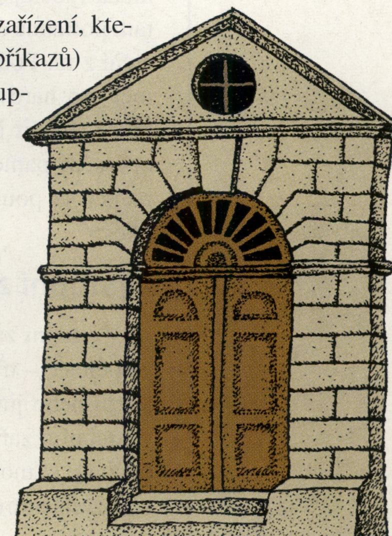
VRAM je zkratka pro Video RAM – videopaměť, která se obvykle nachází přímo na grafické kartě. Velikost této paměti určuje maximální pracovní rozlišení. Nyní je běžná velikost videopaměti 2 MB, pro náročnější aplikace se používají grafické karty se 4 nebo s 8 MB VRAM.

vstupní zařízení

Vstupní zařízení je takové zařízení, které umožňuje zadávání údajů (příkazů) do počítače. Nejběžnějším vstupním zařízením, které má snad každý počítač, je klávesnice.

výběr

Označení části textu nebo jiných součástí dokumentu pro další manipulaci. Výběr se nejčastěji provádí myší při stisknutém levém tlačítku myši nebo pomocí kurzorových kláves při stisknutém tlačítku Shift.

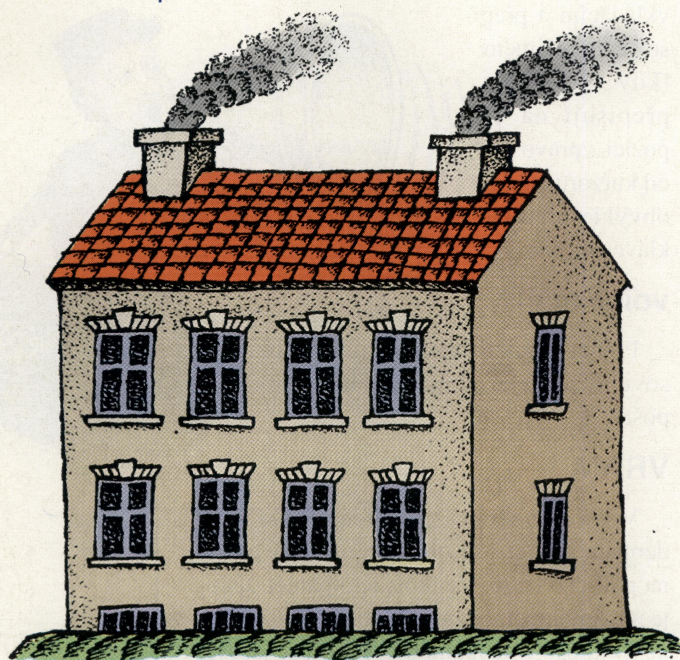

vyhlazení hran

V počítačové grafice se často používá postup pro vyhlazování hran, který spočívá v tom, že ostrý přechod mezi dvěma barevnými plochami je nahrazen postupnou změnou barevného odstínu. Tímto postupem se obvykle dá potlačit „zubatost" barevných přechodů u šikmých nebo oblých hran. Pro vyhlazení hran se používá také termín „vyhlazení roztřepení" nebo anglický termín antialiasing.

vyrovnávací paměť

Vyrovnávací paměť procesoru je rychlá paměť, umístěná mezi hlavní pamětí a procesorem počítače. Do této paměti se průběžně

ukládají data načítaná z hlavní paměti. Při požadavku na přečtení dat se nejprve prohledá rychlejší vyrovnávací paměti – pokud tam potřebná data jsou obsažena, dojde k načtení z ní. Podobně pracuje vyrovnávací paměť pro hardwarová zařízení (disky) – zde může sloužit jako vyrovnávací paměť i část operační paměti počítače. Pro vyrovnávací paměť se používá i anglický termín cache <keš>.

výstupní zařízení

Výstupní zařízení slouží k výstupu údajů z počítače – třeba k prezentaci výsledků výpočtů nebo jiných jeho činností. Základním výstupním zařízením, které má téměř každý počítač, je monitor. Dalším běžným výstupním zařízením je třeba tiskárna.

výzva

V textově orientovaných programech nebo operačních systémech (jako např. DOS) se takto označuje hlášení, kterým systém oznamuje uživateli, že je připraven přijímat jeho příkazy. Tomuto způsobu ovládání počítače se někdy říká režim příkazové řádky. Anglický termín pro výzvu je prompt.

WAN

WAN je zkratka z anglického výrazu wide area network. Jedná se o počítačovou a komunikační síť, která spojuje geograficky rozlehlou oblast (často stovky nebo tisíce kilometrů, různé kontinenty apod.). Síť WAN obvykle sdružuje větší počet místních sítí (sítí LAN), propojených telekomunikačními prostředky.

win.ini

Konfigurační soubor Windows, používaný dosud především kvůli kompatibilitě se staršími verzemi. Novější aplikace soubor win.ini obvykle nepoužívají, ale ukládají potřebné parametry do tzv. registrační databáze.

Windows

Pod pojmem Windows se rozumí produkt firmy Microsoft. Starší verze představovaly pouze grafickou nadstavbu operačního systému MS-DOS; teprve novější verze (od verze Windows 95) jsou samostatným operačním systémem. MS Windows jsou založeny na grafickém uživatelském prostředí s okny, ovládanými převážně myší. Programy psané pro Windows mají vyšší přenositelnost, tj. nezávislost na technickém vybavení, navíc nabízejí spolupráci mezi různými aplikacemi, lepší správu paměti a možnost využívání společných zdrojů pro různé programy.

Windows 95

Operační systém od firmy Microsoft. Oproti předchozí verzi Windows (verze 3.1, která byla pouhou nadstavbou DOSu) přinesl mnohá vylepšení, mj. lepší práci s více současně otevřenými aplikacemi nebo možnost pracovat s dlouhými jmény souborů. Zjednodušilo se rovněž připojení k Internetu. Novým znakem je podpora pro technologii plug-and-play.

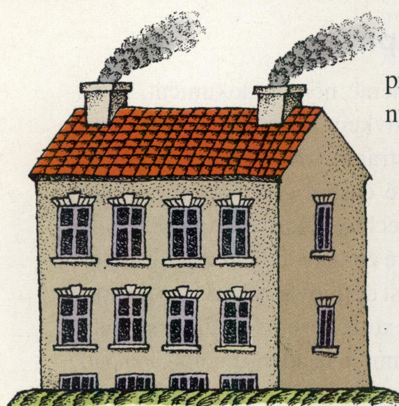
W - Z

Windows 98

Poslední verze operačního systému pro počítače PC. Oproti verzi 95 přináší lepší integraci s Internetem a nabízí podporu pro novější hardwarové komponenty.

Windows for Workgroups

Verze Windows 3.1 rozšířená o síťovou podporu, označovaná také číslem 3.11. Umožňuje sdílet soubory a tiskárny, komunikace mezi uživateli, obsahuje systém elektronické pošty. Vhodné pro malé pracovní skupiny. Starší počítače vybavené Windows for Workgroups se mohou integrovat do společných sítí typu peer-to-peer, a to i do takových, které obsahují počítače vybavené operačním systémem Windows 95.

Windows NT

Nejvýkonnější a nejstabilnější systém z rodiny Windows. Ve verzi Workstation se používá pro stabilní a výkonné pracovní stanice, ve verzi Server slouží jako síťové servery v sítích LAN i jako webové servery na Internetu. Systém Windows NT poskytuje daleko větší provozní stabilitu, bezpečnost, může používat dokonalejší souborový systém. Rubem těchto výhod je ovšem větší hardwarová náročnost a někdy horší podpora pro lokalizované aplikace.

WinText602

Následník populárního textového editoru Text602, určený pro práci ve Windows, resp. ve Windows 95. V posledních verzích jde již o poměrně pokročilý programový balík, jehož součástí je např. i podpora pro Internet a pro hypertextový formát HTML.

Word

Dnes pravděpodobně nejrozšířenější textový editor pro Windows je součástí kancelářského balíku Microsoft Office. Plné jméno jeho aktuální verze je „Microsoft Word 97".

word processing

Anglický výraz pro zpracování textů v počítači.

WordPad

Textový editor, který je součástí příslušenství Windows 95. Pochází od stejného výrobce jako Word a práce s ním je velmi podobná. Je však jednodušší a nemá tolik funkcí jako Word. Má však oproti němu jednu velkou výhodu – každý uživatel Windows 95 má tento program zadarmo.

world-wide web

World-wide web je v současnosti nejznámější a vedle elektronické pošty nejpoužívanější službou na Internetu. Jedná se o univerzální hypertextový systém fungující v síťovém prostředí, zkracovaný též označením www. Na www se pracuje s jazykem HTML, který zajišťuje formátování a strukturování informací v dokumentu a který pomocí křížových odkazů (hyperlinků) umožňuje dokumenty hypertextově provázat. Pro přístup k dokumentům na www slouží tzv. internetové prohlížeče (browsery).

WORM

WORM je takové záznamové zařízení, na které je možné informace uložit, ale které je možno pak jen číst (není možné je pozměňovat ani přepisovat). Název je složen z počátečních písmen anglického výrazu Write Once Read Many. Jednotky WORM jsou kompaktní a poměrně laciné. Využívají se pro archivaci a ukládání velkého počtu informací, které jsou určeny pouze pro čtení;

jde např o encyklopedie, výukové programy, obrázky apod.

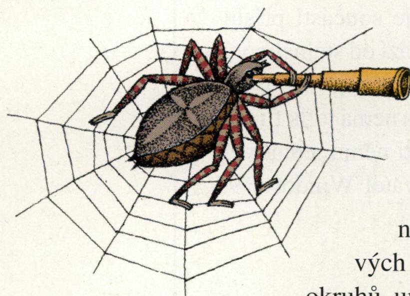
www

Zkratka pro world-wide web.

WYSIWYG

Tato populární zkratka vznikla z počátečních písmen anglického výrazu what-you-see-is-what-you-get (tedy volně přeloženo „co vidíte, to dostanete“). Programy pracující v režimu WYSIWYG zobrazují dokumenty na obrazovce co nejpodobněji tomu, jak pak bude vypadat jejich tištěná podoba. Znamená to, že typy, řez a velikosti písmen, rámečky, obrázky apod. se promítají na obrazovce stejně jako v následné tištěné formě. S dokumentem lze přitom neomezeně pracovat a všechny změny se ihned promítnou na obrazovce. Metodu WYSIWYG dnes používá většina programů v systému MS Windows.

Yahoo

Yahoo je populární internetový prohledávač, který můžete najít na adrese www.yahoo.com. Umožňuje vyhledávání na Internetu podle klíčových slov i podle tematických okruhů, umí vyhledávat osoby a adresy elektronické pošty.

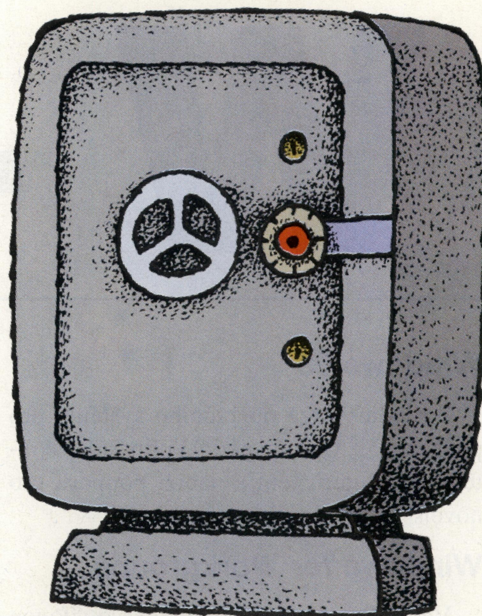
zabalit

Jako zabalení souboru (nebo skupiny souborů) se hovorově označuje vytvoření jednoho komprimovaného souboru – viz heslo zipovat. Hovoří se také o „pakování“ z anglického pack <pek>, balit.

zabezpečení dat

Zabezpečením dat se rozumí především ochrana proti zneužití dat a nedovolenému přístupu k nim a dále ochrana proti ztrátě dat, které se dá čelit jejich zálohováním.

záhlaví, zápatí

Pokud tiskneme nějaký dokument, bývá častým požadavkem, aby se v horní nebo spodní části stránky tiskl určitý neměnný text, nebo ještě častěji číslo stránky. Proto mají téměř všechny textové editory (i jiné programy, které zpracovávají rozsáhlé dokumenty) možnost definovat záhlaví (mezi horním okrajem textu a horním okrajem stránky – anglický termín je header <hedr>) a zápatí (mezi spodním okrajem textu na stránce a spodním okrajem stránky, anglicky footer <fútr>).

zahořování

U elektronických součástek se nejvíce závad projeví v prvních hodinách provozu. Proto se jednotlivé součástky nebo jejich celky testují v provozních podmínkách. Tyto provozní testy se označují jako zahořování. V praxi se často zahořují počítačové sestavy, obvyklá doba je 24 nebo 48 hodin u běžných typů; servery a další počítače, u nichž se požaduje vyšší spolehlivost, se mohou zahořovat i déle. V případě zahořování počítačů se často nejedná jen o „zapojení do zásuvky“, ale na počítači také běží aktivní testy, které zajistí, aby během zahořování došlo k provoznímu ověření činnosti všech komponent (procesoru, disků, disketových mechanik, mechanik CD-ROM, zvukové karty, periferie atd.). Některé značkové počítače se zahořují za extrémních klimatických podmínek (např. 40 °C, vlhkost 90 %).

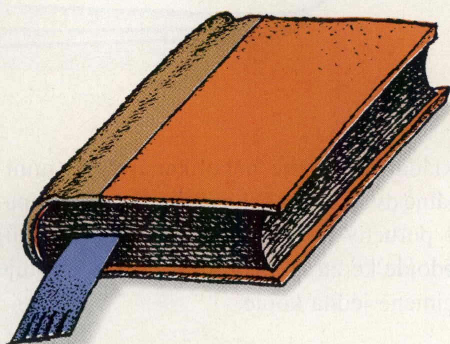
Z

základní deska

Jako základní deska se označuje deska plošných spojů, na níž jsou umístěny hlavní obvody počítače – především procesor, časovač, paměť, sběrnice a konektory pro připojení dalších periferií. Základní deska je základem stavebnicového uspořádání počítače PC. Základní desky se vyrábějí vždy pro určitou typovou řadu procesorů. Pro základní desku se používá též označení mateřská deska nebo anglický termín motherboard <madrbord>.

zálohování

Většina dat, se kterými počítač pracuje, je uložena na magnetických médiích – pevných discích nebo disketách. I když spolehlivost moderních pevných disků je již značná, přesto se vyplatí uložit kopii důležitých datových souborů (nebo celých disků) na jiné médium, tedy data nebo disky zálohovat. Pro zálohu nebo zálohování se také často používá anglický termín backup <bekap>.

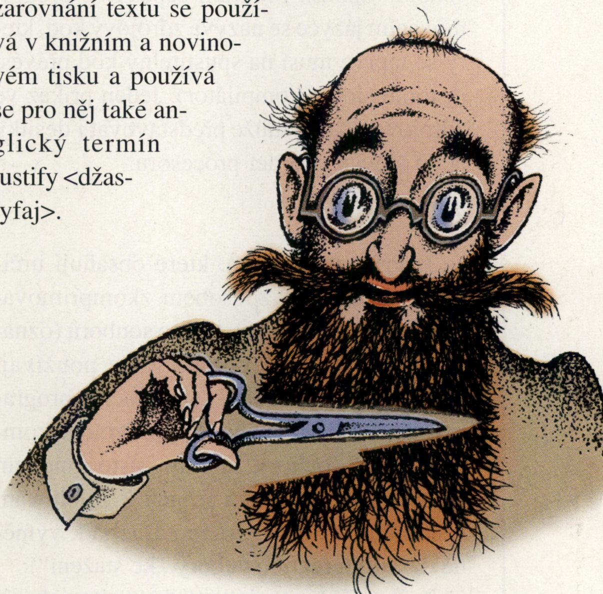

záložka

Záložka (anglicky bookmark <búkmark>) je určité místo, které je možno si označit a na které je možno se rychle vrátit nebo jej vyhledat – funguje tedy podobně jako záložka v knize. Internetové prohlížeče (browsery) umožňují „založit si“ určitou stránku v Internetu – tedy přesněji řečeno uloží si odkaz na ni.

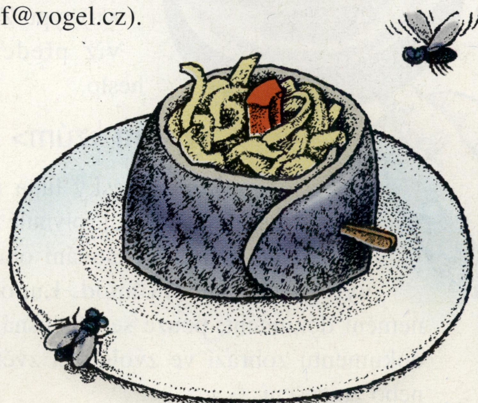
zarovnání textu

Text je možno zarovnat čtyřmi základními způsoby: doleva (nestejné konce řádků jsou vpravo), doprava (nestejné začátky řádků vlevo), na střed (symetricky podle osy) a oboustranně (text je zarovnán do bloku tak, že lícují všechny začátky i konce řádků). Zarovnání na obě strany se dosahuje tak, že se mění mezery mezi slovy. Tohoto způsobu zarovnání textu se používá v knižním a novinovém tisku a používá se pro něj také anglický termín justify <džastyfaj>.

zavináč

Zavináč je slangové označení pro znak „@“, používaný například v adresách elektronické pošty, kde odděluje označení příjemce a poštovního serveru (josef@vogel.cz).

záznamová média

Záznamová média slouží k uschování dat. Patří mezi ně např. pevné disky, diskety, zapisovatelné a přepisovatelné kompaktní disky (CD-R, CD-RW) nebo magnetické pásky.

zdrojový kód

Počítačový program (tzv. spustitelný kód) obsahuje sled příkazů pro procesor. Sestavovat tímto způsobem složitější programy je prakticky nezvládnutelné – proto byly navrženy programovací jazyky, které tuto činnost usnadňují. Vyšší programovací jazyky (Basic, Pacal, C, Java apod.) jsou navrženy tak, aby každý příkaz jazyka představoval jeden elementární úkol z hlediska programátora („vypiš na obrazovku“, „opakuj“, „otevři soubor“ apod.). Program zapsaný v programovacím jazyce se nazývá zdrojový kód, který se teprve musí na spustitelný kód převést (k tomu slouží kompilátor). Jeden příkaz ve zdrojovém kódu může představovat i desítky nebo stovky operací procesoru.

ZIP

1. Přípona souborů, které obsahují určitým standardním způsobem zkomprimované soubory. Pro tvorbu těchto souborů (označovaných také jako archivy) se používají speciální komprimační (archivační) programy, např. WinZip nebo PkZip. Protože komprimované soubory zabírají často mnohem menší objem, používá se jich k zálohování souborů, distribuci programů nebo k výměně dat v Internetu (soubory „ke stažení“).

2. Označení speciální disketové mechaniky od firmy Iomega – tato mechanika má kapacitu 100 MB.

zipování

Tvorba komprimovaného souboru (archivu) typu ZIP – viz předchozí heslo.

zoom <zúm>

Zoom (česky lupa nebo měřítko) umožňuje plynulé zvětšování nebo zmenšování obrazu, výřezu dokumentu apod. Lupou se nemění dokument, pouze se příslušná část dokumentu zobrazí ve zvoleném zvětšení nebo zmenšení.

zpětné lomítko

Označení pro znak „\“, používaný v operačních systémech DOS a Windows k oddělení adresářů (složek). Anglický termín pro tento znak je backslash <beksleš>.

Na klávesnici se tento znak obtížně hledá. Málokdy se vám ho totiž podaří vložit stiskem klávesy, na které je nakreslen. Většinou však funguje kombinace kláves Ctrl+Alt+Q.

zrcadlení

Zrcadlení (anglicky mirroring) je metoda zabezpečení dat, používaná ve větších počítačových systémech. Při zrcadlení se data

ukládají okamžitě několikanásobně (minimálně dvojnásobně) na různé disky. V případě poruchy (při výpadku jednoho z disků) nedojde ke ztrátě dat, protože vždy existuje nejméně jedna kopie.

zvuková karta

Zvuková karta (anglicky sound card) je zařízení, které umožňuje digitální zpracování a přehrávání zvukového signálu. Zvukové karty bývají opatřeny na výstupu zesilovačem (0,5 až 4 W), který umožňuje připojit přímo pasivní reproduktorové boxy; při větších nárocích na výstupní výkon je potřeba připojit boxy aktivní (s vlastním zesilovačem).